

**An idle mind
is the devil's workshop**

Lokale armoede – discoursen in een sloppenwijk in Nairobi

Judith Spek en Nikkie The

An idle mind is the devil's workshop

Lokale armoede – discoursen in een sloppenwijk in Nairobi

Bachelorthesis Culturele Antropologie

Universiteit Utrecht

Juni 2013

Judith Spek

3708497

j.e.spek@students.uu.nl

Nikkie The

3626059

n.e.the@students.uu.nl

begeleider: Nikkie Wiegink

Inhoud

Voorwoord	5
Inleiding	6
1 Theoretische onderbouwing	10
1.1 Stedelijke armoede	10
1.2 Belang antropologisch onderzoek	12
1.3 Armoedeperspectieven en discours	13
1.4 Idleness	14
2 Context	17
2.1 Sloppenwijken in Nairobi	17
2.2 Woman of Worth	18
2.3 Idleness in Keniaanse media en politiek	19
3 Idleness-discours van bewoners uit Kibagare	21
3.1 Idleness: begrip en uiting	21
3.2 Idleness als complex fenomeen	23
3.3 Ontsnapping uit de werkelijkheid	25
3.4 Doorbreking van idleness	28
3.5 Ambigüiteit van idleness	29
4 Empirisch hoofdstuk Woman of Worth	31
4.1 Een visioen van God	31
4.2 Idleness in relatie tot armoedeproblematiek	32
4.3 Veroordeling van levensstijl in Kibagare	34
4.4 Interventie in de deconstructieve levensstijl	36
4.5 Obstakels en uitdagingen	37
4.6 Een vernieuwde aanpak	38
5 Conclusie en Discussie	41
Bibliografie	46
Bijlage	48

Voorwoord

Het heeft ons bloed zweet en tranen gekost maar eindelijk is het dan zover, met trots presenteren wij onze bachelorthesis. Ons bachelorproject had eerst de focus op women empowerment, maar na ons veldwerk besloten we toch om dit aan te passen. In een simpele tik op de delete knop werden grotendeels al onze tot dan toe geschreven stukken verwijderd. Met pijn in ons hart maar ook met frisse moed gingen we daarna aan de slag met het lokale armoede discours in Kibagare. De data die we onbewust hiervoor verzameld hadden, zou niet tot stand zijn gekomen zonder de jongeren in Kibagare waar we vele uren mee hebben rondgehangen, gepraat, gedanst, gelachen en zo veel meer. Onze dank gaat dan ook uit naar Peter Wainaina a.k.a Tusharp die ons in het begin heeft voorgesteld aan Shawn en Haro. Dankzij hen kregen we een kijkje in het leven in Kibagare en werd de welbekende sneeuwbalmethode mede door hen in gang gezet. Ook willen we de organisatie Woman of Worth bedanken voor hun bijdrage aan ons onderzoek. Florence en Julia die altijd klaar stonden om vragen te beantwoorden en die ons hielpen met het zoeken naar informanten. Ons gastgezin Gavin en Lynne, voor hun gastvrijheid, geestelijke steun en onze thuis haven na een enerverende dag in Kibagare. Eenmaal terug in Nederland begon het grote schrijfwerk. Schrijven, herschrijven, vroeg opstaan, nachtwerk, alles om een zo goed mogelijk resultaat te behalen. Dit alles was niet mogelijk geworden zonder de begeleiding van Nikkie Wiegink.

En hier zijn we dan. Het zit erop. We kijken terug op een zeer leerzame periode die we de rest van ons leven mee kunnen nemen. Niet alleen zijn we meer te weten gekomen over het armoede – discours in Kibagare. We hebben zoveel meer geleerd dan dat. Het wassen van kleding met de hand, het 'overleven' zonder stroom en water, het eten met de hand, reizen met mata-tu's maar bovenal hoe je ongeacht je achtergrond vriendschappen kunt opbouwen in een relatief korte tijd waarvan je weet dat ze de rest van je leven zullen duren ook al houdt de afstand en tijd je uit elkaar.

Asante sana!

Judith 'Nyambura' Spek en Nikkie 'Shiko' The

6

“An idle mind is the devil’s workshop”

› Tabitha, medewerkster van de Community Based Organisation (CBO) Woman of Worth

Idle hands make one poor, but diligent hands bring riches.

› Proverbs 10:4 The Holman Christian Standard Bible

Warning Against Idleness: In the name of the Lord Jesus Christ, we command you, brothers and sisters, to keep away from every believer who is idle and disruptive and does not live according to the teaching you received from us.

› 2 Thessalonians 3:6 The Holman Christian Standard Bible

De bovenstaande citaten maken duidelijk een afwijzende houding tegenover idleness kenbaar. In ons onderzoeksveld, de sloppenwijk Kibagare, werd idleness opvallend vaak genoemd. Idleness werd hierbij gezien als reden voor de armoedeproblematiek. Mede hierdoor werd het als iets slecht, of zelfs duivels ervaren. Daarbij komt dat de meeste mensen uit Kibagare zich christenen noemen en het is hen bekend dat de Bijbel en kerken idleness afkeuren. Maar wat houdt idleness precies in? En waarom neemt idleness een belangrijke plaats in, in het leven van bewoners in Kibagare?

Wij werden door deze vragen geprikkeld en daarom gaat deze thesis in op de toepassing van het lokale concept idleness in de uitleg van stedelijke armoede. Idleness werd door de bevolking beschreven als ‘niets doen’. Echter, het is niet zo maar niets doen, het is niets doen in een bepaalde context, wat een bepaalde betekenis en negatieve lading met zich meedraagt. We onderzoeken idleness als een discours over stedelijke armoede in de sloppenwijk Kibagare in Nairobi, Kenia met als doel lokaal begrip van armoede in kaart te brengen. Daarbij gaan we in op wat dit

idleness-discours betekent voor strategieën om uit de armoede situatie te komen. In ons onderzoek wordt er een onderscheid gemaakt tussen twee discourses in Kibagare, namelijk die onder de bewoners en die onder de organisatie Woman of Worth (WoW) die werkzaam is in de wijk. We willen hiermee laten zien dat zelfs als armoede lokaal wordt benaderd, er verschillende ideeën kunnen zijn over de oorzaken en gevolgen hiervan. Deze verschillen in discours kunnen weer consequenties hebben voor de bestrijding van armoede. Zo kan een organisatie een ander beeld van armoede hebben en daarbij een andere aanpak gebruiken die niet aansluit bij de bewoners.

Een veelgemaakt statement is dat onderzoekers naar armoedebestrijding bewust moeten zijn van het feit dat programma’s van organisaties vaak niet of niet geheel aansluiten bij de werkelijke behoeften van een gemeenschap. Door gebruik te maken van een subjectieve kijk van armen zelf, zouden organisaties hun programma’s veel effectiever kunnen laten inspelen op de behoeften van de lokale bevolking dan wanneer een top-down strategie wordt toegepast in een organisatie (Lakwo 2008; Bado 2012). Een top-down strategie is namelijk slechts gebaseerd op ideeën van ‘bovenaf’ over de lokale behoeften, en vaak niet doeltreffend (Bado 2012).

Armoede kan vanuit verschillende manieren worden benaderd. Waar veel wetenschappers en ontwikkelingsorganisaties van armoede graag iets meetbaars willen maken, met een zogenaamd makkelijk vast te stellen ‘armoede-grens’, is hier vanuit de antropologische hoek veel commentaar op. Armoedebestudering zou juist moeten gaan over ervaringen, met nadruk op de diversiteit aan ervaringen die bestaan onder armen (Green 2006). Armen zelf kunnen bijdragen aan een beter beeld van wat armoede is, wat zij als oorzaken zien, en wie armen zijn (Booth, Leach en Tierney 2006). Onder armen zelf kan vervolgens ook weer onderscheid gemaakt worden tussen verschillende manieren om armoede uit te leggen. Wratten (1995) maakt een onderscheid tussen twee perspectieven. Enerzijds kan armoede als het falen van het individu worden uitgelegd, anderzijds als het falen van de politiek en de economie die benadeelde groepen discrimineert. Aan deze verschillende invalshoeken, en hun gevolgen voor de ideeën over hoe armoede aangepakt kan worden, zullen we in deze thesis aandacht besteden. Door middel van een etnografische studie kan een definitie van armoede worden opgesteld waarin de lokale ervaring geïncorporeerd is. De etnografische manier van onderzoek doen die kenmerkend is voor antropologie, leent zich ook voor dit onderwerp. Zo zijn wij als onderzoekers het veld in gegaan zonder een opgelegde definitie van armoede te hanteren. Door middel van *thick description* (Geertz 1994), wordt duidelijk welke lokale betekenissen er aan armoede worden gegeven.

De theoretische relevantie van ons onderzoek is de bijdrage die het levert aan debatten over lokale interpretatie van armoede. Wij nemen hierin het standpunt dat als men armoede in kaart wil brengen, de lokale kijk op armoededynamiek geïntegreerd moet worden. Daartoe brengen wij het discours omtrent armoede in kaart van zowel bewoners van Kibagare als een organisatie die er werkzaam is. Door aan te geven dat armoede gecompliceerder kan worden opgevat dan een meetbaar concept, ondersteunen wij het standpunt dat het van belang is naar lokale uitleg van armoede te kijken. Lokale dynamiek moet bekeken worden om te weten wat armoede in stand houdt en hoe het bestreden kan worden. Binnen het lokale discours kwamen wij in aanraking met het begrip idleness, wat wij als essentieel concept hebben weergegeven om armoededynamiek uit te leggen. We kwamen er via deze weg achter dat er relatief weinig wetenschappelijke literatuur bestaat waar idleness in wordt behandeld. Met ons onderzoek zullen wij daarom eveneens een bijdrage leveren aan theorievorming over idleness als concept. Idleness wordt normaliter niet op basis van empirie gedefinieerd, maar in onderzoeken gebruikt als meetbaar concept. Ons onderzoek maakt duidelijk dat idleness vooral een label is wat wordt gegeven aan een staat van zijn met bijbehorend gedrag, die pas betekenis krijgt als er wordt gekeken in welke context het label wordt gebruikt. Wij stellen voor om in definitie en bestrijding van armoede rekening te houden met de lokale interpretatie van armoede, omdat op die manier dynamieken zichtbaar worden die anders over het hoofd gezien worden.

7

Ons etnografisch onderzoek is maatschappelijk relevant omdat wij over waardevolle 'bottom-up' informatie beschikken over de locatie van ons onderzoek, en wijzen op het bestaan van verschillende armoede-discoursen aldaar. Nairobi en vele andere Afrikaanse steden kennen het probleem van sloppenwijken, waar wellicht een dergelijke dynamiek teruggevonden kan worden. Het moge duidelijk zijn dat het van belang is naar de armoededynamiek binnen sloppenwijken te kijken, en niet slechts naar het feit dat er een banentekort is. Daarnaast zou eenieder die werkzaam is in armoedebestrijding, politici, beleidsmakers, hulpverleners waar ook ter wereld, aandacht moeten hebben voor het bestaan van armoede-discoursen, en de verschillen hierin. Dat wat bedacht is in beleid en interventies, hoeft niet aan te sluiten bij beleving van armen zelf.

De doelstelling van het onderzoek komt voort uit literatuur waarin kritiek wordt geuit op een top-down definiering van armoede. Ook ontwikkelingsorganisaties gaan vaak te werk met een voorbedachte definitie van armoede zonder na te gaan hoe de lokale context armoede uitlegt. Onze doelstelling is dan ook dat we armoede willen benaderen vanuit verschillende lokale discoursen. Hiermee willen wij de meerwaarde aantonen van het gehoor geven aan de lokale stem, in dit geval over armoede. Met de verschillen en overeenkomsten tussen de lokale discoursen willen wij laten zien wat voor gevolgen dit heeft voor de aanpak van armoede door bewoners zelf en een lokale organisatie.

De vraag die centraal staat in ons onderzoek is:

Hoe wordt armoede geïnterpreteerd door de bevolking in de sloppenwijk Kibagare te Nairobi en door medewerkers van de Community Based Organisation (CBO)¹ Woman of Worth die daar werkzaam is en wat betekent deze interpretatie voor strategieën om uit de armoede situatie te komen?

8 Ons onderzoek heeft plaatsgevonden in de sloppenwijk Kibagare in het westen van Nairobi, Kenia. Wij hebben dit uitgevoerd binnen de organisatie Woman of Worth, die zich richt op het versterken van vrouwen in hun sociale en economisch positie. In eerste instantie hebben we ons gericht op de vrouwen die werden geholpen door deze organisatie, maar daarnaast hebben we ook veel met andere buurtbewoners gesproken. De wijk en organisatie zijn interessant omdat het een sloppenwijk is waar stedelijke armoede zichtbaar wordt en omdat de organisatie een CBO is die zich specifiek richt op deze bewoners en haar eigen visie heeft op het leven en armoededynamiek in de wijk. Het onderzoek heeft plaatsgevonden in februari, maart en begin april van 2013 en duurde in totaal tien weken.

Om gegevens te verzamelen die relevant zijn voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag, hebben wij gebruik gemaakt van verschillende methoden. Een van die methoden is participerende observatie. Wij hebben geparticipeerd in het dagelijks leven van de inwoners in Kibagare, met hen gegeten, gepraat, rondgehangen, en door de wijk en omgeving gelopen. Doordat wij via de organisatie met een aantal vrouwen en een jongen uit de wijk in contact werden gebracht, werd onze kring van informanten steeds groter, omdat iedereen ons weer aan zijn of haar vrienden en familie voorstelden. Op die manier konden wij in contact komen met vele inwoners, gesprekken aanknopen en te weten komen hoe het dagelijks leven wordt geleefd en geïnterpreteerd.

Wij zijn daarnaast aanwezig geweest bij bijeenkomsten van WoW, hebben meegedraaid met de organisatie en meegedaan met de dagelijkse bezigheden van vrouwen. Door te participeren en te observeren hebben wij zowel een beeld gekregen van wat de organisatie doet en hoe dit in zijn werk gaat. Door eveneens te participeren en te observeren bij vrouwen thuis, hebben wij een beeld kunnen vormen van de context waarin de vrouwen leven en welke plek WoW inneemt in het

dagelijks leven. Door middel van participerende observatie zijn wij ook in staat om de verkregen data door interviews en informele gesprekken te toetsen aan onze eigen bevindingen. Participerende observatie heeft ons geleid naar het idleness-discours omdat wij hier steeds weer op werden gewezen in gesprekken met bewoners en de organisatie en door observaties in de wijk.

Niet alleen heeft participerende observatie ons geholpen om tot een antwoord te komen op de onderzoeksvraag, ook interviews zijn hiervoor gebruikt. In deze interviews hebben we ons gericht op de leefomstandigheden in Kibagare, werk en inkomen en de hulp die de organisatie WoW biedt. Judith heeft medewerkers geïnterviewd die werkzaam zijn bij WoW en Nikkie interviewde vrouwen die werden geholpen door WoW. Hierdoor konden wij de verkregen onderzoeksdata met elkaar vergelijken en uiteindelijk nagaan in hoeverre WoW tegemoet komt in de behoeften van vrouwen.

Hanging out en informele gesprekken zijn ook belangrijke methodes geweest voor ons onderzoek. Zo waren wij door deze methodes beter in staat het vertrouwen te winnen van bewoners en zo de situaties en leefomstandigheden van vrouwen te ontdekken. Ook kwamen we zo tot meer informanten die een belangrijke rol in ons onderzoek hebben gespeeld. Door informele gesprekken konden wij aan belangrijke informatie komen zonder dat er een zware druk hing op de informanten om een 'juist' antwoord te formuleren. Ook leverden deze methoden ons inzicht in de leefomstandigheden of gespreksonderwerpen waar we zelf niet snel op gekomen zouden zijn, en waar in interviews of tijdens participerende observatie niet over gesproken wordt.

Een tekortkoming van ons onderzoek is dat wij ons slechts gericht hebben op twee discoursen maar het kan zo zijn dat er nog meer discoursen zijn in Kibagare waar wij geen aandacht aan hebben geschonken. Daarbij komt dat onze eigen rol als onderzoeker mogelijk informanten in hun antwoorden en gedrag gestuurd heeft. Als onderzoeker is het vrijwel onmogelijk om onbevooroordeeld te zijn, dit kan dan ook een weerslag hebben op de data. Daarnaast bestaat er een selectiviteit wat betreft onze informanten, de meesten zijn namelijk gekozen via WoW en de sneeuwbal methode, hierdoor hebben we mogelijk andersdenkenden over het hoofd hebben gezien. Ons onderzoek was van een relatief korte tijdsduur en begon in eerste instantie met een focus op women empowerment. Hierdoor hebben we bepaalde facetten waarschijnlijk niet behandeld of uitgediept. Deze zouden aan bod kunnen komen in een vervolgonderzoek.

De wetenschappelijke theorie die aan onze onderzoeksvraag ten grondslag ligt, wordt in hoofdstuk 1 besproken. Wij betrekken vervolgens in hoofdstuk 2 deze theorie op onze context: inwoners van een sloppenwijk in Kenia. In het daaropvolgende empirische hoofdstuk 3, geschreven door Nikkie, behandelen we hoe armoede door inwoners van Kibagare als begrip wordt ingevuld en hoe zij denken hun levens te kunnen verbeteren. Hierbij wordt ingegaan op het idleness-discours dat ten grondslag ligt aan armoede voor vele bewoners. In het empirische hoofdstuk 4, geschreven door Judith, wordt nagegaan hoe de CBO Woman of Worth armoede in Kibagare definieert en wil aanpakken. De kijk van de organisatie op de inwoners, hun levensstijl en wat hieraan veranderd zou moeten worden staan hierbij centraal. Tot slot geeft hoofdstuk 5 de conclusie van het onderzoek waarin we de data van hoofdstuk 3 en 4 vergelijken en aan de theorie koppelen. Verschillen en overeenkomsten tussen twee lokale discoursen worden zichtbaar gemaakt en eveneens de daaruit voortkomende mogelijkheden en spanningen in de aanpak van armoede-problematiek.

1 Een community based organisation is een organisatie die zich richt op bewoners binnen een specifiek gebied, in dit geval op de sloppenwijk Kibagare

1 Theoretische onderbouwing

10

In dit hoofdstuk zullen wij eerst de sociaal-economische omstandigheden conceptualiseren waarin ons onderzoek heeft plaatsgevonden, namelijk die van stedelijke armoede. Daarna zullen we ingaan op het belang van de lokale stem in het interpreteren van armoede. Hier wordt de meerwaarde van antropologisch onderzoek zichtbaar omdat juist antropologie door middel van etnografie en *thick description* lokaal begrip van armoede kan weergeven. We leggen vervolgens uit dat we voor deze thesis lokale discoursen omtrent armoede hebben bestudeerd, om op die manier de stem van armen zelf te kunnen weergeven. Binnen deze discoursen werd idleness vaak aangehaald als bepalende factor in de armoedeproblematiek in Kibagare. We zullen daarom in dit hoofdstuk eveneens aandacht geven aan idleness zoals het in de literatuur wordt besproken.

1.1 Stedelijke armoede

Groei van steden komt over de hele wereld voor, bijna tweederde van de wereldbevolking leeft in steden. Dit aantal zal blijven groeien door een miljoen baby's en migranten die wekelijks aan de stedelijke bevolking wordt toegevoegd (Davis 2004; van Zwanenberg 1972).

Stedelijke bevolkingsgroei, gedreven door economische ontwikkeling, definiëren Ooi en Phua (2007) als urbanisatie. Zij stellen echter dat ondanks de economische ontwikkelingen, armoede eveneens aan het urbaniseren is. Urbanisatie komt tegenwoordig vooral voor in ontwikkelingslanden. Vanuit landelijke gebieden trekken inwoners naar de stad vanwege droogte, burgeroorlogen, mechanisatie, en hogere lonen die steden aantrekkelijker maken (Davis 2004). In Oost-Afrika trekken met name jongeren op grote schaal vanuit rurale gebieden naar de steden, aangetrokken door de mogelijkheden die de stad hun zou brengen om 'het te maken' (Sommers 2010:318). Kans op succes is misschien klein, maar als je succesvol bent, heb je een hogere sociaal-economische status dan je in een ruraal gebied ooit zou kunnen hebben (Sommers 2010:318).

In delen van Afrika loopt die urbanisatie gelijktijdig op met het groeien van sloppenwijken. Een klassieke definitie voor sloppenwijken die vaak wordt gehanteerd is volgens Davis (2004:13) overbevolkte, informele nederzettingen die inadequate toegang hebben tot veilig water en sanitair en waar het eigendomsrecht onzeker is. Als we specifiek kijken naar Oost Afrikaanse steden zien we dat er een samenhang is tussen armoede, ongelijkheid en sloppenwijken door de volgende drie kenmerken: 1. Gebrek aan toegang tot betaalbaar en adequaat land en huisvesting voor de meeste arme stedelijke bevolking. 2. Grote ongelijkheid in hoe rijkdom is verdeeld op huishoudelijk vlak. 3. Oneerlijke toegang tot basis infrastructuur (UN HABITAT 2010:138). De vele migranten die naar steden zijn getrokken in de hoop op een betere toekomst, hebben geen inkomsten en zijn daarom genoodzaakt om in sloppenwijken te wonen (UN HABITAT 2010; Martine, George, Gordon McGranaham, Mark Montgomery en Rogelio Fernandez-Castilla 2008; Mugisha, Arinaitwe-Mugisha & Hagembe 2003). Één op de drie inwoners van steden wereldwijd (bijna 1 miljard mensen) zouden in een sloppenwijk leven (UN HABITAT 2006a).

Volgens Ooi en Phua (2007) is het probleem van het ontstaan en voortbestaan van sloppenwijken te wijten aan het feit dat overheden niet voor goede behuizing zorgen. Stadsbesturen hebben als het ware de snelle groei van steden niet bij kunnen houden en daarmee is er geen degelijke en betaalbare behuizing gepland en beschikbaar gemaakt voor degenen in de stad met lage inkomens. Infrastructuur van de stad en van gezondheidszorg lopen eveneens ver achter ten opzichte van het aantal inwoners. Ook hebben overheden gesneden in budgetten voor onderwijs, zijn subsidies verminderd en loonhoogtes beperkt, terwijl voedselprijzen enkel omhooggegaan zijn (Amis 1995:147; Wratten 1995). Amis (1995) meent dat het probleem van stedelijke armoede niet urbanisatie op zich is, maar eerder het feit dat niet voor iedereen een baan in loondienst beschikbaar is. De mate waarin een individu afhankelijk is van loon wat betreft zijn levensonderhoud, is veel meer bepalend voor stedelijke armoede dan urbanisatie zelf. Waar men in Afrikaanse rurale gebieden zelfvoorzienend kan leven van landbouwproductie, is men in stedelijke gebieden afhankelijk van loondienst om in levensonderhoud te kunnen voorzien (Amis 1995, UNDP 2005). De formele sector biedt echter niet genoeg banen om alle jongeren in de stad te kunnen bedienen, als gevolg hiervan werken twee op de drie inwoners in Afrikaanse steden in de informele sector (Sommers 2010).

Ondanks het feit dat de competitie om een baan in de stad hoog is, heeft dit jongeren er niet van weerhouden naar de stad te blijven trekken. Velen van hen zullen ook niet meer terug keren naar het platteland nadat ze eenmaal in de stad zijn gaan wonen, teruggaan is in hun ogen geen optie omdat de stad nu eenmaal een plek zou zijn die veel meer mogelijkheden biedt dan het platteland, het heeft aantrekkingskracht op de jongeren, vanwege de kans op de 'glans van succes' (Sommers 2010:318). Hierdoor blijft de groep armen groeien, niet alleen door migranten vanuit het platteland maar ook door natuurlijke bevolkingsgroei (UNDP 2005). Tegelijkertijd lijkt het er voorlopig alleen maar op dat verschillen tussen arm en rijk slechts groter worden (Sommers 2010). Het probleem van sloppenwijken heeft daarmee de potentie om groter te worden.

In ons onderzoek werd duidelijk dat de meeste bewoners van Kibagare van het platteland afkomstig waren en naar de stad trokken in de hoop op een betere toekomst. Wij zijn het met Sommers (2010) eens dat deze mensen waarschijnlijk ook niet meer terug zullen gaan omdat de stad wordt gezien als een plaats met meer mogelijkheden ondanks de armoede waarin ze leven. Deze armoede kan zoals Amis (1995) aangeeft, komen door het te kort aan banen. Werkeloosheid was een groot probleem in Kibagare. Echter, wij willen benadrukken dat ook politieke onwil, en niet zozeer onmacht om werkloosheid tegen te gaan een rol kan spelen in de instandhouding van werkloosheid. Auteurs als Ahmed & Ahmed (2012) en Gupta, Davoodi en Alonso-Terme (2002) laten in hun studies wel een politieke kant aan armoede zien. Zij wijzen namelijk op de relatie tussen corruptie en armoede. Chetwynd, Chetwynd en Spector (2003) specificeren de relatie tussen armoede en corruptie, door te stellen dat corruptie niet rechtstreeks armoede voortbrengt.

11

Corruptie heeft directe consequenties op de economie en bestuur, die op hun beurt weer armoede voortbrengen. Wij willen de rol die corruptie speelt in het in stand houden van armoede zeker niet negeren en sluiten ons aan bij de visie van Gupta, Davoodi en Alonso-Terme (2002) dat vermindering van corruptie naar alle waarschijnlijkheid ook zal leiden tot afname van armoede. Echter, wij hebben ons in dit onderzoek niet zozeer gericht op de rol van de corrupte overheid, maar zijn afgegaan op wat lokalen als veroorzakers voor hun armoede aanwezen. Corruptie is een mogelijk perspectief van waaruit armoede uitgelegd kan worden en wij zullen nagaan in hoeverre bewoners van Kibagare en medewerkers van WoW dit gebruiken in discours.

1.2 Belang antropologisch onderzoek

Als we armoede willen benaderen moeten we ons bewust zijn van verschillen tussen theorie over armoede en lokale ervaringen. Zo kan het zijn dat theoretici armoede vanuit een bepaalde visie benaderen die niet wordt aangehangen door lokale bevolking. Dit verschil tussen theorie en lokale ervaring kan worden uitgelegd aan de hand van het idee dat er top-down en bottom-up benaderingen bestaan op armoedeproblematiek. Een top-down benadering komt van bovenaf, centrale overheden, NGO's en bedrijven richten zich op een doel die betrekking heeft op een bepaalde groep mensen in de samenleving. Hierbij wordt er geen rekening gehouden met de eigen visie van de populatie in kwestie (Bado 2012; Lakwo 2008; Chambers 1995). Kabira en Nzioki (1993) beargumenteren dat lokale ideeën zouden moeten worden geïntegreerd in het bestrijden van armoede omdat anders de behoeften die bestaan niet werkelijk aangepakt worden. Volgens Lakwo (2008) leidt het niet betrekken van lokale ideeën tot een eendimensionaal begrip van armoede. Saith (2005) geeft aan dat armen vaak een ander perspectief hebben op de bronnen, vormen, natuur en intensiteit van hun verschillende ontberingen in tegenstelling tot de onderzoeker die zich vasthoudt aan een specifieke indicator voor armoede, meestal een absoluut inkomen of een voedsel armoede lijn. Armen zouden volgens Saith (2005) niet genegeerd moeten worden en de inzichten die zij kunnen geven zijn juist cruciaal in het ontwerpen van ontwikkelingsinterventies. Wratten (1995) beargumenteert dat antropologische studies naar armoede uitwijzen dat opvattingen van mensen uit de lokale context vaak opmerkelijk verschillen van professionele experts. Juist kwalitatieve dimensies als onafhankelijkheid, veiligheid, vrijheid in het maken van beslissingen en legale en politieke rechten zouden volgens haar van grote waarde zijn waarmee rekening moet worden gehouden om een beeld van armoede te kunnen schetsen. De belangrijke bijdrage van antropologie in studies naar armoede wordt ook benadrukt door Green (2006). Zij maakt kenbaar dat antropologie de diversiteit van ervaringen onder de aandacht brengt van degenen die als arm worden gecategoriseerd. Ook Booth, Leach en Tierney (2006) geven aan dat het juist de armen zelf zijn die een beter beeld kunnen geven van wat armoede is en wie de armen zijn. Hun percepties zouden moeten worden meegenomen in beleidsinterventies tegen armoede, dit is volgens Booth et al. (2006) de sleutel tot verandering. Met ons onderzoek sluiten wij aan bij Booth et al. (2006). Door vanuit lokale discourses armoede te benaderen, hopen wij een vollediger beeld van armoede te kunnen geven en een eendimensionaal begrip te vermijden.

Ondanks de meerwaarde van antropologische visies op armoede, wordt er volgens Green (2006) echter weinig gehoor gegeven aan antropologische studies naar armoede. Daarentegen zijn het vooral ontwikkelingsinstituten die de boventoon voeren in het definiëren van armoede en de aanpak van armoedeproblematiek. De Millennium Development Goals zijn hier een voorbeeld van die armoede proberen vast te leggen in een definitie. Er worden metingen gedaan op groot-schalig niveau naar consumptiegedrag in een poging om zo armoede te meten. Een definitie van armoede die mondiaal zou kunnen worden toegepast, noemt Green (2006:8) een construct van ontwikkelingsorganisaties en er wordt hier geen rekening gehouden met de betekenis van categorieën voor verschillende individuen in diverse sociale en economische contexten. Armoede wordt tot een meetbare schaal gemaakt om landen te rangschikken op een armoede index en

dient als rechtvaardiging voor interventies door ontwikkelingsorganisaties. Hiermee wordt niet alleen de schaal en magnitude van armoede zichtbaar, maar ook de macht van zulke organisaties om het zichtbaar te maken. Daarbij komt dat 'de armen' over het algemeen worden gehomogeniseerd en als machteloos wordt aangeduid. Dit impliceert niet alleen de macht van lokale en nationale elite over hen, maar ook de macht van ontwikkelingsinstituten die 'armen' definiëren en bepalen wanneer armoede ertoe doet (Green 2006:8). Het categoriseren en homogeniseren van mensen brengt het gevaar met zich mee dat relaties tussen categorieën en de context worden vergeten (Booth et al. 2006). Deze context wordt volgens Vigdis Broch-Due (1995 in Booth et al. 2006) zichtbaar door *thick* etnografisch werk. Hierbij wordt armoede laten zien als een complex beeld dat meerdere lagen kent terwijl ontwikkelingsanalyse op armoede *thin* is omdat er louter wordt gefocust op materiële en meetbare elementen zoals inkomen en voeding. *Thick description* zou volgens Geertz (1994) de betekenis van concepten in een bepaalde context en cultuur laten zien, die anders betekenisloos zouden zijn. Het geven van een beschrijving die *thick* is, is dan ook van grote waarde voor ons onderzoek omdat wij armoede willen benaderen vanuit lokaal begrip.

Uit het voorgaande valt te concluderen dat ontwikkelingsinstituten tot nog toe de bovenhand hebben in het definiëren van armoede. Zij maken armoede tot een meetbaar object, een ding op zichzelf. Door armoede te beoordelen, armen te lokaliseren en de incidentie en diepte van armoede te vergelijken met andere plaatsen, wordt armoede tot een toestand gemaakt die universeel toegankelijk is. Antropologische studies naar armoede zijn echter geneigd om niet uit te gaan van armoede als absolute conditie maar zien dit als een consequentie van relaties tussen mensen. Zowel voor onderzoekers als informanten is het een sociale relatie (Green 2006). Booth et al. (2006) stellen dat statistische patronen die zichtbaar worden gemaakt in armoedeanalyses, gegrond moeten worden in observaties over sociale relaties. Interventies tegen armoede moeten zich dan ook meer richten op diversiteit. Ook al wordt het fenomeen armoede merendeels bepaald door ontwikkelingsinstituten, de primaire belanghebbenden zijn de armen zelf. Zij zijn niet slechts ontvangers van hulp, maar actieve participanten die hun eigen toekomst construeren. Het is daarom van belang om de visie van armen zelf zichtbaar te maken en de sociale relaties die leiden tot armoede.

Als deze visie zichtbaar wordt, verschuift volgens Wratten (1995) de focus van absolute armoede naar relatieve armoede. Absolute armoede kan worden gemeten door sociale indicatoren te gebruiken die staan voor welvaart. Hierbij wordt geen rekening gehouden met het feit dat behoeften sociaal bepaald zijn en veranderen met de tijd. Bij relatieve armoede wordt armoede als uitsluiting van actief lidmaatschap van een samenleving gezien. Hierbij gaat het niet zozeer om het meetbaar maken van armoede maar wordt er juist rekening gehouden met lokale percepties. (Wratten 1995:14).

In ons onderzoek gebruiken wij *thick description* en sluiten wij ons aan bij Vigdis Broch-Due (1995 in Booth et al. 2006) en Geertz (1994). Door een *thick description* te geven, wordt zichtbaar hoe lokale bevolking in Kibagare betekenis geeft aan armoede en wordt de context zichtbaar waarin armoede plaats vindt. Als dit lokale begrip zichtbaar wordt gemaakt, spreken we niet zozeer van armoede als meetbaar construct, maar komt de focus te liggen op relatieve armoede die rekening houdt met lokale percepties (Wratten 1995).

1.3 Armoedeperspectieven en discours

Het ontstaan van armoede legt Wratten (1995:26) uit aan de hand van twee perspectieven. Enerzijds kan armoede worden uitgelegd als het persoonlijk falen van een individu. Anderzijds kan het worden gezien als het falen van de politiek en de economie die discrimineert tegen benadeelde groepen. Green (2006) voegt zich bij dit eerste perspectief. Armoede wordt niet alleen gezien als een probleem van de categorie armen, maar ook als hun eigen verantwoordelijkheid. Hierbij gaat ze in op de Amerikaanse benadering van welzijn dat vanuit een individuele economische

verantwoordelijkheid wordt bereikt (Green 2006). Het falen, en dus armoede, wordt gezien als een rationele keuze en rechtvaardigt bestraffende welzijnsinterventies. Middelen om hulp te bieden worden niet zomaar aangeboden omdat men bang is om afhankelijkheid te creëren. Ook het geven van geld kent nog steeds veel verzet ook al zou dit goedkoper en effectiever kunnen zijn in het ondersteunen van lokale markten dan voedselhulp (Green 2006:27). Het tweede perspectief wordt door Booth et al. (2006:32) uitgelegd. Zij laten zien dat de relatie tussen mensen en de staat negatief kan zijn omdat armen de staat vaak zien als winstbehalend. Daarom zien zij zelden de staat als geschikt voertuig voor armoedereductie. Het eerste perspectief is gegrond in het laissez-faire individualisme en de legitimering van raciale discriminatie. Verbetering focust zich op psychologisch herstel van armen. Het tweede perspectief kent een ontwikkelings- of basis behoeften traditie. Armoede wordt gezien als een sociaal construct in plaats van een individueel probleem (Wratten 1995). Met ons onderzoek willen wij laten zien welk armoedeperspectief er vanuit lokale discoursen wordt gehanteerd wordt. Het zal blijken dat het ene perspectief het andere niet per se uitsluit en dat zowel het individu verantwoordelijk wordt gehouden voor het leven in armoede maar ook de staat.

Door een beschrijving te geven van discoursen, kunnen verschillende 'belevingen' van armoede worden ontwaard. Antropologen als Booth et al. (2006) en Green (2006) wijzen op het belang van het betrekken van de lokale beleving van armoede in de conceptualisering van armoede door wetenschappers en ontwikkelingsorganisaties. Hoe definieert lokale bevolking zelf hun sociale wereld, hoe stellen zij zich armoede voor? Met deze vragen zijn wij op zoek naar het armoede-discours van 'de' lokale bevolking.² Een discours is een concept wat in de antropologie wordt gebruikt om aan te geven dat een tekst of een uitspraak in een bepaalde sociale context tot stand komt en wordt geïnterpreteerd. De betekenis van taal bestaat extern van de tekst. Taal is slechts betekenisvol omdat er in sociale omstandigheden betekenis aan gegeven wordt (Chalaby 1996:687). Het is het voertuig wat betekenis over kan dragen van de ene naar de andere mens. Een discours is daarmee een 'manier van praten over', voor te stellen als een soort referentiekader. Geen enkele tekst heeft een betekenis buiten een bepaald discours (Hall 1997:44). Foucault (Hall 1997) benadrukte met zijn invulling van het woord 'discours' dat een discours zeer tijden plaatsgebonden is. Dat wat op een bepaalde tijd in een bepaalde cultuur betekenisvol is, hoeft dit nog niet te zijn op een ander moment, binnen een andere samenleving. Een tekst kan daar hele andere inhoud krijgen omdat de betekenis niet inherent is aan de taal op zich. Neem een begrip als armoede. Booth, Leach & Tierney (2006) geven aan dat de manieren waarop mensen armoede definiëren kan verschillen, niet overeen hoeft te komen. Als je een armoedediscours wilt onderzoeken, gaat het er volgens hen niet zozeer om welke invulling van het begrip de juiste is en overeenkomt met een 'objectieve werkelijkheid', maar het doel is te bestuderen hoe mensen hun werkelijkheid zelf definiëren en construeren. Wij zullen dus op zoek gaan naar de gesprekken van mensen, hoe ze met elkaar praten, met ons praten, maar hen ook rechtstreeks bevragen over hun ideeën. Door te participeren en observeren in het dagelijks leven krijgt dit discours extra betekenis omdat duidelijk wordt waar men over praat, en of praten en doen met elkaar overeenkomt. Op die manier komen we achter het discours van deze bevolking en kunnen we een thick description van armoede geven.

1.4 Idleness

Uit ons empirisch onderzoek wordt duidelijk dat de lokale bevolking armoede benadert vanuit een idleness-discours. Idleness zou simpelweg uitgelegd kunnen worden als 'niets doen'. Litera-

tuur over idleness laat zien dat idleness geen onbeladen term is. Er zijn verschillende vormen van niets doen te bedenken, maar *idle* zijn heeft duidelijk een ethische lading (Schroeder 2001). Schroeder (2001) geeft aan dat de term idleness een overwegend negatieve connotatie heeft, welke ze opdeelt in twee varianten. Enerzijds zou idleness potentieel kunnen leiden tot crimineel gedrag. Dit is een zegswijze die blijkt uit Europese spreekwoorden en gezegden, maar wordt eveneens gebaseerd op studies naar de relatie tussen werkeloosheid en criminaliteit. Echter, deze studies snijden volgens Schroeder (2001) geen hout, omdat werkeloosheid en idleness niet synoniem zijn aan elkaar. Anderzijds wordt idleness soms gedefinieerd als iets wat slecht is op zichzelf. Dit komt voort uit een wereldbeeld waarin men redeneert dat wanneer de ene persoon niets doet, de andere persoon als het ware voor twee moet werken om de taken van de ander over te nemen. Ook Hsee, Yang en Wang (2010) laten de connotatie van idleness als iets slechts zien in hun onderzoek. Idleness kan volgens hen leiden tot slechte bezigheden.

Losstaand van stedelijke armoede, laten Hsee, Yang en Wang (2010) in hun onderzoek zien dat in een situatie waarin weinig banen beschikbaar zijn, dit een voedingsbodem zou kunnen zijn voor idleness. Dit kunnen wij dan ook toepassen op onze onderzoekslocatie omdat werkeloosheid kenmerkend is voor stedelijke armoede en de kans op idleness dus toe neemt. In de literatuur die wij konden vinden over stedelijke armoede in Afrika werd opvallend genoeg zelden idleness in relatie met werkeloosheid genoemd. De literatuur over stedelijke armoede geeft aan dat in landen als Kenia een probleem is van een tekort aan banen en behuizing, problemen vanwege het niet beschikken over eigendomsrecht (Sommer 2010; Amis 1995). Er wordt echter niet ingegaan op verdere armoedeproblematiek, dynamiek van het leven in sloppenwijken. Sommers (2010) en Amis (1995) doet het voorkomen alsof het probleem van stedelijke armoede slechts veroorzaakt wordt door een te veel aan mensen in de stad enerzijds en een tekort aan banen anderzijds. Daarmee zou armoede opgelost zijn als iemand een baan heeft, zou je kunnen redeneren. Echter, wij willen aangeven dat door het fenomeen dat 'idleness' genoemd wordt, deze relatie niet overal en altijd zo eenduidig wordt uitgelegd als het lijkt te zijn. Belangrijke taak voor ons om dus naar de context te kijken, een context waarin idleness een essentieel concept is om armoededynamiek in sloppenwijken in Kenia mee te begrijpen.

In ons onderzoek is er stem gegeven aan armen zelf, zij zagen armoede vaak in relatie tot idleness. Omstandigheden die als 'armoedig' kunnen worden bestempeld, zoals gebrek aan onderwijs, sociale uitsluiting en relatieve achterstand kunnen idleness stimuleren. Doordat men geen werk en geen school heeft om naartoe te gaan, geen vaste structuur heeft waarin men bezig is, wordt er eigenlijk de hele dag 'niks' gedaan. Dit kan variëren van rondhangen met vrienden, langs de kant van de weg zitten, gepaard gaan met gebruik van alcohol en drugs, en heeft weinig visie op de toekomst. Wij zullen in de empirie een lokale invulling van het begrip idleness uitvoerig bespreken, maar eerst zetten we hieronder uiteen hoe idleness in andere onderzoeken is geconceptualiseerd en gebruikt.

Armoede en idleness wordt niet alleen aan elkaar in gelinkt in de sloppenwijk waar wij onderzoek hebben gedaan. Landale, Oropesa en Daniel (1998:475) gebruikten idleness, in tegenstelling tot bovengenoemde onderzoeken met betrekking tot Afrika, wel in hun onderzoek om daarmee de sociaal-economische positie van Mexicanen en Non-Latino blanke adolescenten in de Verenigde Staten te karakteriseren. Zo zou idleness vaker voorkomen in lage-lonen gebieden. Volgens hen is de oorzaak van idleness tweeledig, enerzijds komt het voort uit een begrensde arbeidsmarkt, maar anderzijds ook uit keuze. Verantwoordelijkheid wordt dus gedeeld, deels is het aan het individu te wijten, deels aan sociaal-economische omstandigheden waaraan men als individu niet zoveel kan doen. In hun onderzoek werd idleness echter gebruikt als meetbaar concept dat gold als het tegenovergestelde van naar school gaan, er werd verder niet op ingegaan wat dit concept inhield en welke betekenis participanten hieraan gaven.

2 "De" staat tussen aanhalingstekens omdat 'de' lokale bevolking niet bestaat. Dit is een heterogene groep, waaronder waarschijnlijk mensen te vinden zijn die op verschillende manieren over iets praten. Echter, wij nemen wel aan dat zij telkens min of meer het zelfde referentiekader zullen hebben.

De associatie van idleness met bepaalde sociaal-economische omgevingsfactoren komt ook in Kenia voor. Driskell (2007) laat bijvoorbeeld zien hoe jongeren in Nairobi idleness zien als het resultaat van gelimiteerde economische activiteiten en kansen. Volgens hem benadrukt het gebruik van idleness een link tussen sociale, politieke en geografische problemen en economische malaise. Net als wij in volgende hoofdstukken laten zien, lijken ook Driskell's informanten een sterke nadruk te leggen op de relatie tussen het niet hebben van werk en inkomen en idleness, als oorzaak en als gevolg.

Daarentegen wordt de term idleness ook gebruikt om daarmee de schuld van armoede als het ware op de armen zelf te schuiven. Krishna, Kristjanson, Radeny en Nindo (2004) vonden in hun onderzoek dat armoede in Kenia (onder rurale armen) door stedelijke elite werd gezien als een gevolg van alcoholisme en luiheid. Toch werd uit het onderzoek duidelijk dat dit slechts voor minder dan 12% van de onderzochten opging. Armen werden niet arm door alleen maar alcoholisme en luiheid en bleven ook niet arm door alleen deze redenen. Veroordeling van idleness in Kenia dateert al uit de tijd eerste president van Kenia, Jomo Kenyatta. Hij toerde voor zijn presidentschap door Kenia om onderwijs te geven waarbij hij idleness en diefstal veroordeelde. Hij benadrukte de nood van hardwerken en voerde campagne om het land terug te krijgen van de blanke kolonisten (Kasuka 2011). Hierdoor werd nadruk gelegd op idleness en diefstal en dat dit slecht zou zijn.

Uit het voorgaande is gebleken dat idleness een negatieve connotatie kent. Ook blijkt uit de theorie dat werkloosheid en idleness nauw samenhangen, deze theoretische onderbouwing draagt bij aan ons onderzoek omdat ook wij dit tegen kwamen. In de literatuur mist er echter nog de link tussen stedelijke armoede en idleness. Idleness wordt bovendien als meetbaar concept weergegeven. Deze link hopen wij dan ook te leggen met ons onderzoek. In het volgende hoofdstuk zal onze onderzoekslocatie worden geschetst en hoe idleness wordt ervaren in Kenia.

2.1 Idleness in Keniaanse media en politiek

Onder de bevolking van Kenia wordt idleness ervaren als een groot probleem voor de Keniaanse samenleving. In nieuwsberichten is te lezen dat Kenia een hoge mate van werklozen en *idlers* kent. Idleness wordt constant geassocieerd met de hoge werkloosheid in Kenia, die idleness min of meer in de hand zou werken.³ Er wordt gesproken dat met name jongeren “in de grip zijn van armoede en idleness”.⁴ Veel jongeren maken hun school niet af en hebben vervolgens niets te doen, ‘ze hebben zeeën van tijd maar doen niets productiefs’.⁵ Dit wordt als belangrijke factor aangewezen voor het bevorderen van criminaliteit onder jongeren. Idleness wordt hiermee als iets slechts gezien, het draagt niet bij aan de samenleving, maar leidt tot destructieve activiteiten. Een politicus die zich kandidaat stelde voor parlementslid in een kiesdistrict van Nairobi, meende eveneens dat idleness jongeren tot criminaliteit verleid.⁶ Er is een gebrek aan rolmodellen die jongeren kunnen begeleiden. Deze politicus wil jongeren helpen met projecten die hen af moeten helpen van criminaliteit, drugsgebruik en idleness, wat telkens met elkaar in verband wordt gebracht.

3 in artikelen als: <http://www.nation.co.ke/oped/Editorial/Economy-still-in-the-red/-/440804/1861998/-/10q9sm2z/-/index.html> ; http://www.standardmedia.co.ke/?articleID=1143999834&story_title=A-nation-of-idle-men, (geraadpleegd: juni 2013)

4 <http://www.nation.co.ke/News/Why-mushrooming-slums-pose-biggest-threat/-/1056/1502130/-/1s7b2fz/-/index.html> (geraadpleegd: mei 2013)

5 <http://www.nation.co.ke/Features/lifestyle/Touching-inmates-lives/-/1214/1759474/-/ea0n5hz/-/index.html> (geraadpleegd: mei 2013)

6 http://www.standardmedia.co.ke/?articleID=2000073354&story_title=Aspirant-raises-alarm-over-abortion-in-slums (geraadpleegd: mei 2013)

2.2 Sloppenwijken in Nairobi

Ons onderzoek vond plaats in de sloppenwijk Kibagare te Nairobi. Kibagare is één van de vele sloppenwijken in Nairobi. Gegevens over sloppenwijken zijn echter vaak schattingen en de gegevens die er te vinden zijn, verschillen vaak van elkaar. Volgens Wesolowski en Eagle (2010) komt dit doordat sloppenwijken informele nederzettingen zijn, ze zijn ongepland en daarbij worden ze niet erkend door de overheid. Zoals eerder genoemd beschikken de bewoners niet over eigendomsrechten, waardoor men niet beschermd is tegen huisuitzettingen. Stedelijke armen hebben een negatief beeld over de staat, ze voelen zich genegeerd in beleid en politie gedraagt zich corrupt ten opzichte van de sloppenwijkbewoners (Wratten 1995). In het United Nations Development Programme (2005) wordt het leven in sloppenwijken geassocieerd met misbruik van alcohol en drugs, gevallen van AIDS en vele ziekten die aan de slechte hygiëne gerelateerd zijn (UNDP 2005). Ook komt huiselijk geweld, gezinsbreuken en depressie onder vrouwen relatief vaker voor onder stedelijke armen (Wratten 1995).

Uit de beschikbare literatuur die erover sloppenwijken in Nairobi te vinden is, blijkt dat van de totale 3 miljoen inwoners, 40%-60% van de bevolking in Nairobi in sloppenwijken woont (Wesolowski & Eagle 2010; Turkstra & Raithelhuber 2004; UN HABITAT 2006b). Al deze bewoners bezetten maar 8,7% van het totale gebied van Nairobi (Turkstra & Raithelhuber 2004). Het aantal informele nederzettingen ligt tussen de 70 en 80 (Wesolowski & Eagle 2010; Gulis, Mulumba, Juma en Kakosova 2004). Hieruit kan men concluderen dat overbevolking in een sloppenwijk een feit is. Het leven in een sloppenwijk in Nairobi heeft volgens Gulis et al. (2004) algemene kenmerken. Zo is er naast de overbevolking een gebrek aan drainage en rioleringsystemen. Slechts een klein deel van de bevolking heeft toegang tot een waterleiding, de meesten moeten dan ook water kopen in een winkel. De huizen zijn gebouwd van zwak bouw materiaal, zoals golfplaten, modder en hout, en beslaan meestal slechts 3 bij 4 meter. Deze huizen worden gemiddeld bewoond door minstens vijf mensen. Sloppenwijken kennen geen aangelegde wegen, goede afvalverzameling en waterafvoer. Tijdens het regenseizoen kunnen huizen dan ook weg worden gespoeld door overstromingen. Omdat de opruimdiensten van Nairobi niet in sloppenwijken komen, dumpen bewoners hun afval in open riolen of stegen. Urine en andere afvalstoffen stromen vanuit de huizen in de steegjes en vormen plassen. De meeste sloppenwijken in Nairobi hebben pit latrines – een soort toilet, bestaande uit een gat in de grond – die met veel bewoners gedeeld moeten worden.

De bovengenoemde kenmerken van sloppenwijken in Nairobi zijn ook van toepassing op onze onderzoekslocatie, de sloppenwijk Kibagare. Hoewel de meeste sloppenwijken in Nairobi zich bevinden in het oosten van Nairobi, ligt Kibagare in het westen. Deze sloppenwijk is een deel van de Kangemi nederzetting en grenst aan Loresho Estate, een van de rijkste wijken in Nairobi. In de jaren '50 van de twintigste eeuw bestond het gebied uit koffieplantages in het bezit van Europeanen. Werknemers op deze koffieplantages vestigden zich op een kleine heuvel bij Kibagare. Toen koffieplantages werden verkocht, vonden de werknemers nieuwe banen waaronder koks, chauffeurs, hoveniers en bewakers. Dit waren de voorgangers van de huidige bewoners⁷. De politie die er af en toe patrouilleert, maakt zich schuldig aan corruptie door alleen diegenen te arresteren waarvan ze weten dat zij de politie kunnen omkopen. Meestal zijn dit alcoholbrouwers of marihuana-dealers. Het aantal inwoners van Kibagare wordt geschat tussen de 15.000 en 20.000 inwoners. De sloppenwijk is gebouwd op land dat van de overheid is. De woningen gemaakt van schrootmateriaal zijn illegaal en worden daarom ook regelmatig gesloopt door autoriteiten.⁸

Door Kibagare loopt een hoofdweg die alleen in het begin geasfalteerd is. Deze weg wordt Kibagare Road genoemd door de bewoners en is ongeveer één kilometer lang. Aan weerszijden van deze weg staan huizen. Het begin van Kibagare Road is levendig, hier bevinden zich de meeste winkels en pubs. Kibagare is gebouwd op een heuvel, onderaan de heuvel bevinden zich velden die bewoners kunnen huren om gewassen op te verbouwen. Deze velden bevinden zich merendeels achterin Kibagare. Het achterste gedeelte van Kibagare wordt dan ook meer gezien als het rurale gebied in Kibagare en het voorste gedeelte meer als het stedelijke. De Nairobi River stroomt door Kibagare en hier dumpen veel bewoners hun afval in omdat er geen afval ophaalsysteem bestaat in Kibagare. Sommige huizen zijn voorzien van elektriciteit dat wordt afgetapt van elektriciteitskabels uit Loresho. Er is geen riolering aangelegd en geen waterleiding. Water dient gehaald te worden bij watertanks tegen betaling, ook kan men tegen betaling gebruik maken van pit-latrines maar bewoners hebben ook hun eigen 'toiletten' bij hun huis. Dit bestaat uit een klein vierkant hokje boven een gat in de grond.

2.3 Woman of Worth

In de sloppenwijk Kibagare in Nairobi bevindt zich een organisatie die voor en door vrouwen opgezet is om problemen op te lossen die voortkomen uit armoede en genderongelijkheid. Bij deze organisatie, genaamd Woman of Worth, hebben wij ons onderzoek uitgevoerd. Deze organisatie zegt zich te willen richten op het verhogen van het gevoel van eigenwaarde van vrouwen in de sloppenwijk Kibagare⁹. Deze problemen hebben te maken met hun leefomgeving (de sloppenwijk) en slechte sociaal-economische positie als vrouw. Het doel is om vrouwen de plaats die hen in de samenleving toekomt te geven.¹⁰ Het is een organisatie die is opgezet door een vrouw van buiten de sloppenwijk en die met een aantal vrijwilligers werkt.

De organisatie werkt vanuit een christelijke visie en dit wordt ook zichtbaar in de ontmoetingen die ze hebben met vrouwen. Hier wordt gebeden en verteld dat ze van waarde zijn in Gods ogen. De organisatie begon met een vrouwengroep die een merry-go-round systeem hadden. Hierbij legden alle leden geld in en dit ging per week met een iemand mee. Daarnaast richtte WoW een kinderdagverblijf op zodat vrouwen konden gaan werken. De vrouwengroep en het merry-go-round systeem zijn inmiddels gestopt maar het kinderdagverblijf is uitgegroeid tot een school. Het hoofd van de organisatie heeft veel plannen voor de toekomst. De organisatie wil verschillende programma's opzetten omdat er vanuit wordt gegaan dat de problemen waarmee de vrouwen in de sloppenwijk te kampen hebben multi-dimensionaal zijn, zo zijn er economische, sociale en gezondheidsproblemen.¹¹ De activiteiten die ze willen opzetten om de economische problemen tegen te gaan bestaan uit het bijeenkomen van groepen vrouwen om te trainen hoe ze een klein bedrijfje op kunnen zetten en bovendien beter met geld om kunnen gaan. Als vrouwen hierin succesvol zijn, worden ze verder gesteund en wordt hen ook een klein startkapitaal aangeboden. En zijn daarnaast activiteiten als handwerken waar de vrouwen samen kunnen komen om iets nuttigs te doen wat ook iets op kan brengen.

Om criminaliteit, drugs en drankgebruik en het aangaan van transactionele seks tegen te gaan, wil WoW een rehabilitatieprogramma aanbieden aan alcoholverslaafde vrouwen, en wordt er door voorlichting bewustzijn gecreëerd over een gezonde levensstijl en ziektes als malaria en SOA's. Tegen idleness zijn er activiteiten als sport, toneel, muziek waar de vrouwen aan mee kunnen doen. Doel is tegelijk om de vrouwen, ook van verschillende stammen, samen te brengen en een band op te bouwen. Hiermee hebben opzet en doelen van de organisatie kenmerken van zowel een top-down als een bottom-up benadering.

7 <http://www.umande.org/umande-projects/list-of-bio-centers/item/24-kibagare-haki-zetu-bio-centre> en <http://generationkenya.co.ke/a-tale-of-two-urban-villages/> (Geraadpleegd op 3-1-2013).

8 <http://panos.org.uk/oral-testimonies/living-with-poverty-kenya/crime-and-unrest/> (geraadpleegd: januari 2013)

9 <http://wow-kenya.org/about.html> (geraadpleegd december 2012)

10 <http://wow-kenya.org/about.html> (geraadpleegd december 2012)

11 <http://wow-kenya.org/program.html> (geraadpleegd december 2012)

In ons onderzoek zal naar voren komen hoe de bewoners van Kibagare armoedeproblematiek uitleggen door een idleness-discours. Ook wordt er gekeken naar het idleness-discours vanuit de organisatie Woman of Worth. Door deze lokale discoursen in kaart te brengen, kan blijken dat zelfs hier verschillende discoursen bestaan. De verschillende discoursen zullen in het volgende hoofdstukken aan bod komen, de verschillen en overeenkomsten van deze discoursen kunnen van invloed zijn op de uitwerking die de organisatie heeft in de lokale context en de resultaten die dit met zich mee brengt in het bestrijden van armoede.

3 Idleness – discours van bewoners uit Kibagare

Nikkie The

Tijdens het veldwerk in Kibagare werd al snel duidelijk dat bewoners uit Kibagare armoedeproblematiek zien vanuit een specifiek lokaal discours. Vele bewoners zagen idleness als grotendeels bepalende factor voor armoede. Er zal in dit hoofdstuk duidelijk worden gemaakt dat idleness niet een losstaand fenomeen is, het hangt samen met meerdere factoren waaronder werkloosheid, verslavingen, groepsdruk en luiheid, die elkaar beïnvloeden en in stand houden. In het idleness-discours dat hier zal worden besproken, wordt onderscheid gemaakt tussen jongeren en vrouwen in Kibagare die tijdens het onderzoek zijn geïnterviewd. Desalniettemin zal blijken dat zij grotendeels met elkaar overeenkomen. Centraal in dit hoofdstuk staat hoe de bewoners van Kibagare inhoud geven aan dit idleness-discours om zo de armoedeproblematiek van Kibagare te verklaren. Er moet echter wel worden gewezen op het feit dat niet iedereen in Kibagare onderworpen is aan idleness. Zo wezen observaties uit dat er ook bewoners zijn die wel gemotiveerd zijn om te werken, geen baan kunnen vinden, maar toch de moed niet opgeven en elke dag weer proberen te overleven met de middelen die ze hebben. Ook zijn er hardwerkende mensen die door lage lonen niet in staat zijn om hun levensomstandigheden te verbeteren. Idleness zal dus niet voor alle bewoners het centrale probleem zijn van hun armoede maar uit het onderzoek kwam wel naar voren dat idleness door velen werd aangewezen als belangrijke invloed op de armoedeproblematiek.

3.1 Idleness: begrip en uiting

Aan het begin van Kibagareroad zijn overdag altijd mensen op straat. De straat maakt een levendige indruk, mensen lopen Kibagare in en uit, kinderen rennen rond, er klinkt muziek en langs de kant van de weg zitten mensen te kijken naar voorbijgangers. Voorbijgangers worden aangesproken en begroet. De laatste nieuwtjes worden uitgewisseld. Deze mensen die langs de kant van de

weg zitten, zijn voornamelijk mannen die met elkaar praten of een bordspel spelen. Sommigen van hen verdwijnen soms in een pub om na een tijdje al zwalkend terug lopen naar hun vrienden langs de kant van de weg. Ook jongeren hangen rond op straat, vaak voorzien van een plastic zakje met bladeren die gegeten worden. Stoepranden dienen als zitplaats als er geen stoelen beschikbaar zijn. Lunch wordt gehaald in een restaurantje waar een vrouw voor 50KSH (±€0,50) maaltijden verkoopt. De verkiezingen en politiek zijn de meest besproken onderwerpen. Jongeren dromen al van hun nieuwe president die als 'digitaal' wordt gezien en een betere toekomst beloofd voor jongeren. De partij die wordt aangehangen zegt zelf ook 'digitaal' te zijn en verwijst hiermee naar moderne technologieën om aan te geven dat ze modern en eigentijds zijn in tegenstelling met andere 'analoge' partijen. Het hangen op straat kan worden afgewisseld door een poolspel, dobbelspel of een film in de videohal. Soms loopt een groepje jongens naar de andere kant van de wijk om een joint te roken bij iemand thuis.¹²

De mensen die in dit vignet geschetst worden, worden door bewoners uit Kibagare als idle bestempeld. Ondervraagde mensen in Kibagare gaven vrijwel dezelfde definitie voor idleness, namelijk: *Just sitting there, doing nothing*. Ook buiten Kibagare werd dit aangehaald. Dit niks doen uitte zich in Kibagare in op straat rond hangen met vrienden en zo nu en dan ergens naar toe te gaan ter afleiding van verveling zoals het spelen van spellen of het eten van lunch. Toen ik vroeg wat het verschil was tussen relaxen en idleness wees Haron, een jongere uit Kibagare, me erop dat relaxen voortkomt uit een voorgaande activiteit, hier rust men van uit. Maar bij idleness is er niks aan voorafgegaan:

“The difference between relaxing and idleness is when you relax, you have done something and you’re resting but when you’re idle, you haven’t done anything.”¹³

Terwijl er ogenschijnlijk niks wordt gedaan, gebeurt er toch veel in het hoofd van degene die *idle* is. Toen ik Steven John, een jongere uit Kibagare, vroeg wat hij onder idleness verstond gaf hij daarop het volgende antwoord:

“Idleness is the lack of doing something useful that can help your mind think positively.”¹⁴

› Steven John

Hieruit valt te concluderen dat men nuttige dingen nodig heeft om positief te denken, als dit niet het geval is, en er dus niks te doen is, zal men waarschijnlijk aan negatieve dingen gaan denken. Dit werd ook door andere jongeren bevestigd. Zo ook Francis:

“When idle, you always think negative, you go stealing or having sex. Your mind is mindfucking. You start regretting about how life is, how the world is against you. You don’t think about doing anything, not even taking a shower.”¹⁵

› Francis

Slechte gedachtes werden vaak het product van idleness genoemd en onder slechte gedachtes werd diefstal en seks verstaan. Andere gedachtes die kunnen opspelen tijdens het idle zijn, zijn fantasieën die naar alle waarschijnlijkheid geen werkelijkheid kunnen worden, zoals het kopen van een villa of een auto. Daarnaast kunnen zorgen ontstaan. Zoals hoe er aan eten moet worden gekomen of aan geld. Ook werden negatieve gedachtes over het zelfbeeld genoemd zoals blijkt uit de bovenstaande quote. Observaties wezen uit dat bewoners vooral idleness gebruikten als label om het gedrag van anderen te beschrijven, ook al bleek dat zijzelf als idle konden worden

bestempeld. Sommige gaven wel toe idle te zijn maar lieten hun afkeuring hierover doorklinken en hoopten snel hun situatie te kunnen verbeteren.

Jongeren die aangaven zichzelf weleens idle te voelen, zeiden dit erg saai te vinden. Ze zoeken dan naar mogelijkheden die ze kunnen doen en houden zich het liefst bezig met activiteiten om idleness te vermijden. Gevoelens die opspeelden waren eenzaamheid, wanhoop, en verveling. Idleness wordt vaak geassocieerd met negatieve gedachtes omdat men op één of andere manier aan inkomsten moet komen maar men hier geen legitieme oplossing voor heeft door gebrek aan een baan. Hierdoor wordt diefstal als enig mogelijk alternatief gezien om een inkomen te genereren. Als men idle is, ontbreekt de motivatie om te gaan werken. Er werd aangegeven dat geld verkregen door diefstal verkozen wordt boven werk. Dit wordt ook wel *fast money* genoemd. Dit *snelle geld* is echter alleen genoeg voor het moment. Er wordt hierbij niet gedacht aan de toekomst en van geld sparen is geen sprake. Als men op dat moment 50KSH nodig heeft, wordt dit gegenereerd door diefstal en gelijk uitgegeven.

3.2 Idleness als complex fenomeen

Het idleness-discours hangt samen met een aantal factoren die elkaar wederzijds beïnvloeden. Deze factoren lijken centraal te staan in de uitleg van armoedeproblematiek volgens bewoners van Kibagare. De nadruk ligt hierbij op idleness maar ook werkeloosheid, luiheid, groepsdruk en verslavingen spelen mee in de vicieuze cirkel van armoede in Kibagare waaraan moeilijk valt te ontsnappen. Deze vicieuze cirkel zal hieronder worden uiteengezet.

Zoals eerder werd genoemd, ontbreekt de motivatie om te werken als men idle is en zou werkeloosheid gezien kunnen worden als gevolg van idleness. Anderzijds is het de werkeloosheid die leidt tot idleness. Deze werkeloosheid brengt verveling met zich mee. Mensen hebben geen dagbesteding en hangen daarom op straat rond. Vooral onder jongeren in Kibagare is dit een groot probleem. Velen volgen geen opleiding omdat hier niet de financiële middelen voor zijn. Zonder diploma is het echter nog moeilijker om aan een baan te komen. Het rondhangen op straat zonder iets nuttigs te doen dat hieruit voortvloeit, wordt aangeduid met *idleness*.

Een factor die ook in verband staat met idleness en die door jongeren werd aangehaald is groepsdruk. Als jongeren idle zijn, hangen ze vaak rond met vrienden. Deze vrienden zouden idleness tot een verleiding maken. Dit maakt Francis duidelijk:

“Peer pressure is what causes idleness, you want to join your friends when they call you while you have a job interview, you just forget about that to stay with your friends.”¹⁶

Naast dat er een wederkerige relatie bestaat tussen idleness en werkeloosheid, en groepsdruk onder jongeren die kan leiden tot idleness, hangt idleness ook samen met luiheid. Harriet geeft hier haar mening over in de onderstaande quote. Ze is zelf een moeder van twee kinderen, getrouwd en heeft een naaiatelier waar ze haar inkomen mee verdient:

“There are those that don’t even sit at home. They don’t work at home. They wake up in the morning, then go. From the edge of this village, have you seen those women just sitting on the road? Somebody can just wake up in the morning, then they get a stool and just sit at the road. The whole day from morning to evening. She don’t have anything to do, even if the house is dirty she doesn’t feel like doing it.”¹⁷

Harriet maakt hiermee kenbaar wat een vrouw eigenlijk behoort te doen, namelijk thuis werken en schoonmaken. Maar in plaats van deze taken uit te voeren, verkiezen sommige vrouwen ervoor hun dag op straat te spenderen.

¹² Gebaseerd op observaties in Kibagare, januari – april’13.

¹³ Haron, 27 april 2013 Kibagare

¹⁴ Steven John, 3 april 2013 Kibagare

¹⁵ Francis, 27 maart 2013 Kibagare

¹⁶ Francis, 27 maart 2013 Kibagare

¹⁷ Harriet, 8 februari 2013 Kibagare

Toch zijn het vaker mannen die als *idle* worden omschreven. Van vrouwen wordt verwacht dat zij voor het huishouden te zorgen. Deze opvatting werd door zowel mannen als vrouwen uit Kibagare bevestigd. Harriet bijvoorbeeld, zorgt naast de huishoudelijke taken ook voor inkomsten door te werken als naaister, daarnaast verkoopt ze aan het eind van de dag noten. Ondanks dat de aanname van de bevolking in Kibagare is dat mannen voor inkomsten moeten zorgen, komt het vaak voor dat vrouwen inkomsten genereren. De man van Harriet heeft geen vaste baan en is daarom geen betrouwbare bron van inkomsten omdat hij afhankelijk is van tijdelijke klussen. Dit geldt voor de meeste mannen in Kibagare die een baan hebben. Omdat er hoe dan ook inkomsten gegenereerd moet worden, komt deze verantwoordelijkheid ook bij vrouwen te liggen. De man van Harriet helpt haar echter niet met deze dubbele belasting van huishoudelijke taken en inkomsten genereren. In plaats daarvan hangt hij meestal rond met vrienden of slaapt hij in huis. Dit is dan ook een reden voor Janet, 25 jaar, om liever alleen te wonen met haar kind:

“There are men who marry you because they know that at the end of the day you will bring food at home. So they are just lazy, they don't work. Because they know you have to go and look for a job and you feed him and the child.”¹⁸

Jane, een alleenstaande vrouw van 32 met twee kinderen, laat weten dat als een man inkomsten genereert, het maar de vraag is of hij dit spendeert aan zijn familie:

“A man doesn't have any responsibilities to take care of. When the man gets the money he goes out there, spend some small small on women and when he comes to the house he doesn't have anything. But for me I also have to look back at the young ones. Men only need to take care of themselves with the money they earn. Women have to take care of the family too.”¹⁹

Vrouwen geven aan dat er een verschil is in het uitgave patroon tussen mannen en vrouwen. In hun ogen geven mannen hun inkomen uit aan eigen verlangens en wensen terwijl vrouwen zich verantwoordelijk voelen voor het gezin en dus ook hierin investeren. Hieruit wordt duidelijk dat mannen geen verantwoordelijkheid op zich nemen in het gezin terwijl dit wel van ze wordt verwacht. Juist door deze verwachting dat mannen een inkomen behoren te genereren, trouwen meisjes al op jonge leeftijd in Kibagare. In het huwelijk worden ze echter teleurgesteld, mishandeling komt veel voor en ook vreemd gaan is aan de orde van de dag. Sommige vrouwen die dit hebben meegemaakt, geven dan ook aan liever alleenstaand door het leven te gaan. Dit brengt met zich mee dat ze nu helemaal op zichzelf zijn aangewezen, ze hebben geen echtgenoot meer om op terug te vallen. Maar zo laat Roselyne, een alleenstaande moeder weten dat ze dit liever had omdat ze dan in ieder geval de schuld op zichzelf kon schuiven. Ook gaf ze aan dat als er geen eten was, dit te wijten was aan haarzelf. Het verkiezen van alleenstaand zijn, leidt voor sommige vrouwen tot een gelukkiger bestaan omdat er geen ruzies meer zijn in het huis. Dit wordt duidelijk uit de onderstaande quote van Roselyne:

“I didn't have happiness. At least I'm now happy. For now I know if I don't have food for now, I know it's all by myself. Then, I don't have food, I don't have soap, I don't have water and the husband is in. When you tell the husband hey I need money to do this and this, he will be sometimes fed up with you. He slaps you, he abuses you.”²⁰

Andere vrouwen, waaronder Leah, geven aan toch liever een man te hebben omdat ze, ondanks ruzies, toch inkomsten kunnen verwachten van een man.

¹⁸ Janet, 20 maart 2013 Kibagare

¹⁹ Jane, 12 februari 2013 Kibagare

²⁰ Roselyne, 19 februari 2013 Kibagare

“For a single mother, she has to do all by herself. She has to look for a job but also look after the children and the house. For a woman who is married, she can ask the husband to get something. If I don't have soap, I tell my man to buy soap. He gets mad but he buys it.”²¹

Ook al is de verwachting dat mannen voor inkomsten moeten zorgen en dat vrouwen huishoudelijke taken verrichten, dit komt in veel gevallen niet tot uiting in Kibagare. Enerzijds is dit te wijten aan de werkeloosheid maar anderzijds ook aan luiheid die mannen en vrouwen verkiezen. De consequentie van luiheid is dat mannen en vrouwen daardoor niet de verantwoordelijkheid op zich nemen in het gezin die van ze wordt verwacht en het gezin naar alle waarschijnlijkheid in armoede zal blijven leven. Idleness, wat in verband staat met werkeloosheid en luiheid, heeft dus niet alleen invloed op een persoon, maar zelfs op een heel gezin.

Niet alleen beïnvloeden factoren als werkeloosheid en luiheid idleness en andersom, ook tussen werkeloosheid en luiheid vindt een wederkerige relatie plaats. Omdat men werkeloos is, verveelt men zich en verdwijnt de motivatie om te gaan werken waardoor luiheid ontstaat. Anderzijds kan men lui zijn en daardoor geen zin hebben om te werken, hiermee werkeloosheid verkiezen, en *idle* zijn. Als jongere is er naast luiheid de druk van vrienden om zich bij hen te voegen en rond te hangen op straat in plaats van te gaan werken. Dit hangt dus ook samen met werkeloosheid, en groepsdruk kan ertoe leiden dat men liever lui is om zo met vrienden rond te kunnen hangen. Deze verwevenheid van idleness, werkeloosheid, luiheid en groepsdruk onder jongeren, kent nog een ander aspect, namelijk verslaving aan alcohol en drugs.

3.3 Ontsnapping uit de werkelijkheid

Idleness gaat vaak gepaard met alcohol en drugsgebruik omdat deze middelen toch nog enig vermaak in het leven kunnen geven en dienen als een soort ontsnapping uit de werkelijkheid. Een populair drankje in Kibagare is *chang'aa*. Dit drankje wordt illegaal buiten Kibagare, meestal in Kawangware, gebrouwen. In Kibagare wordt dit weer verkocht in pubs. Deze pubs zien eruit als een gewone huiskamer in Kibagare en zijn daarom ook niet te herkennen aan de buitenkant, mede omdat het illegaal is. In de huiskamer staat een tafel met daarom heen een aantal stoelen of banken. Hier worden glazen *chang'aa* verkocht tegen een prijs rond de 10-30 KSH. Violet is een *chang'aa* verkoopster. Dit doet ze in haar eigen woning. Ze is 32 jaar en heeft vier kinderen waar ze alleen voor moet zorgen omdat ze geen echtgenoot heeft. Zij laat weten dat het vooral vrouwen zijn die *chang'aa* verkopen:

“Mostly ladies have the spirit for that job. They know how to contact with friends, convince them to buy the *chang'aa*. To entertain them. And they have that.”²²

Violet heeft ervoor gekozen om *chang'aa* te verkopen omdat het veel geld verdient ten opzichte van andere veelvoorkomende banen zoals het wassen van kleding of het halen van water voor iemand anders. De verkoop van *chang'aa* is niet zonder enig risico. *Chang'aa* is illegaal in Kenia en de politie komt dan ook geregeld langs.

“I get a small jerry can of one liter. I buy that full of alcohol, 300 bob [± € 3,00]. When the business is okay and I sell all of it, I get a profit of 200. But when the police are like coming one after the other, I give away all the cash and I'm left with nothing.”²³

Maar voor veel bewoners heeft de illegale status van *chang'aa* niks te betekenen en zijn ze er niet bang voor omdat de politie gemakkelijk kan worden omgekocht. Het gevolg van steekpenningen

²¹ Leah, 14 maart 2013 Kibagare

²² Violet, 22 april 2013 Kibagare

²³ Violet, 22 april 2013 Kibagare

Afbeelding 1: Jongen die mogoka vasthoudt, aan zijn broek hangt een plastic zakje waar de bladeren in worden bewaard (3 april 2013, Kibagare).

is echter dat er weinig winst valt te behalen uit de verkoop zoals Violet liet weten. Een politieman wordt omgekocht voor 100KSH maar daardoor verliest men wel de dagelijkse winst. Dit is het risico van het vak, enerzijds kan er veel verdient worden aan chang'aa in vergelijking met andere banen, anderzijds kan deze winst als sneeuw voor de zon verdwijnen als de politie langs komt.

Het verleidelijke aan chang'aa is de prijs en het effect. Men hoeft maar twee glazen te hebben gedronken om dronken te zijn, dit tegen een relatief goedkope prijs in vergelijking met andere alcoholische dranken die te koop zijn in Kibagare. Mensen die idle zijn, zijn daarom ook vaak dronken te vinden op straat of in de pubs. Jane gaf te kennen dat stress een van de redenen is waarom ze alcohol drinkt.²⁴ Deze stress ontstaat door de hoopeloosheid van het leven en de nood om inkomsten die dagelijks opspeelt. Dronkenschap is echter een genot voor een moment, stress wordt misschien vergeten, maar komt daarna weer terug.

Een populaire drugs in Kibagare is een plant genaamd *mogoka*, in Nederland ook wel bekend als qat. Een andere variant van deze drugs is *miraa*. Mogoka zijn de blaadjes van

deze plant en worden in plastic zakjes langs de kant van de weg verkocht voor 50KSH. Mogoka wordt vooral door jongens gegeten. De blaadjes worden gekauwd zonder te worden doorgeslikt. Dit kan met behulp van kauwgom of pinda's. De ervaren mogoka kauwers doen dit echter zonder een van dezen. Op den duur ontstaan er een opeenhoping van fijngekauwde bladeren in de mond. Het sap van deze bladeren dient niet te worden doorgeslikt. Mogoka geeft een stimulerend effect. Iemand die mogoka kauwt is te herkennen aan wijd openstaande ogen. Het hart gaat sneller kloppen en vermoeidheid verdwijnt. Iemand die de hele dag mogoka heeft gekauwd, kan een nacht lang wakker liggen. Ook gaat het honger gevoel weg. Daarom adviseert men om van te voren goed te eten. Jongeren gebruiken mogoka om energie te krijgen maar ook om te ontsnappen aan de werkelijkheid. Na verloop van tijd kan de gebruiker fantasieën krijgen of dingen inbeelden die er niet zijn. Ook werd er beweerd dat je er opgewonden van kan raken. Mogoka is in tegenstelling tot chang'aa, legaal in Kenia. Daarnaast worden ook joints gerookt onder jongeren wat illegaal is, maar te verkrijgen is op bepaalde adressen in Kibagare.

Wordt chang'aa vooral gedronken door volwassenen, zowel mannen en vrouwen, mogoka wordt meer gebruikt onder jongeren waarvan observaties wezen op voornamelijk het mannelijke geslacht. De reden hiervoor is niet duidelijk. Een suggestie kan zijn dat jongeren vaak te maken hebben met ouders die verslaafd zijn aan chang'aa en hierdoor een aversie hebben gekregen tegen deze drank. Als alternatief om zich alsnog te vermaken en te ontsnappen aan de werkelijkheid,

OBSERVATIES UIT HET VELD, FEBRUARI-APRIL 2013 KIBAGARE

Een bekend persoon in Kibagare is Nyangnyang. Hij is overdag te vinden op Kibagare Road, de hoofdweg door Kibagare. Hier loopt hij van de ene winkel naar de andere om mensen aan te spreken. Hij lijdt aan een alcoholverslaving en valt dan ook vaak mensen lastig die op straat rondlopen, door opmerkingen naar ze te maken, ze te achtervolgen of aan ze te zitten. De lokale bevolking is aan hem gewend en gaat er niet te veel op in, vaak lachen ze om hem. Als hij echter in de buurt van kinderen komt, wordt hij wel boos weggejaagd door vrouwen. Nyangnyang wordt de kunstenaar van het dorp genoemd omdat hij goed is in schilderen. Zo zijn van de meeste winkels de voorgevels voorzien van verf door hem. Dit schilderen komt het beste tot zijn recht als hij dronken is volgens velen. Hij wordt dan ook wel *the drunken artist* genoemd. Als hij niet dronken is, lijkt hij een ander persoon. Hij zit dan meestal stil langs de weg en spreekt niemand aan. Soms lijkt hij zelfs verlegen. Als hij eenmaal geld heeft verdient aan zijn schilderwerk, geeft hij dit direct uit aan alcohol. Men zegt dat hij heel slim is. Hij zou in het verleden een opleiding hebben gevolgd maar heeft dit nooit afgerond door zijn alcoholverslaving. Ook uit de gesprekken met hem merk ik op dat hij slim overkomt. Zo spreekt hij goed Engels en weet hij veel van het buitenland. Engels spreekt men over het algemeen alleen in Kenia als men onderwijs heeft gevolgd. Nyangnyang zou zijn huis hebben verkocht om van dat geld te kunnen drinken. Hij leeft volgens de bewoners op straat en de kleren die hij heeft, gooit hij weg zodra hij nieuwe heeft gekregen.

Afbeelding 2: Nyangnyang (1 maart 2013, Kibagare)

kiezen ze voor mogoka. Daarnaast kan het zo zijn dat jongeren de legale status van mogoka prefereren boven de illegale status van chang'aa.

Dat men wil ontsnappen uit de werkelijkheid is niet vreemd voor iemand die wordt gezien als idle. Zoals eerder vermeldt, leidt idleness tot gedachten die deprimerend of 'slecht' kunnen zijn. Omdat men geen uitweg ziet uit omstandigheden voelt men zich nutteloos en valt de motivatie weg om te gaan werken. De gedachte *Ik kan toch niks veranderen aan mijn omstandigheden* speelt daarbij een belangrijke rol. Zo gaf Wainaina, een jongere uit Kibagare aan dat "idleness de hoop voor morgen doodt"²⁵ Hopeloosheid versterkt de vicieuze cirkel van idleness, werkeloosheid, luiheid en dronkenschap/drugsgebruik.

Zoals duidelijk is geworden uit het bovenstaande, kan idleness leiden tot alcohol en/of drugsgebruik. Maar ook dit kan andersom werken. Zo vertelde een vrouw dat iemand eerst wel een baan kan hebben, dan verslaafd wordt aan alcohol, hierdoor zijn baan verliest en idle wordt. Een goed voorbeeld hiervan is Nyangnyang (zie kader).

Uit verhalen van vrouwen en observaties blijkt dat Nyangnyang niet de enige is die zich zo gedraagt in Kibagare. Hij is een van velen, meestal mannen, die overdag dronken op straat rondlopen en niks doen. Het *doing nothing* wat zo velen aangaven als kenmerk van idleness.

24 Jane in informeel gesprek februari 2013, Kibagare

25 Wainaina, 27 april 2013 Kibagare

3.4 Doorbreking van idleness

Nyangnyang is dan nog enigszins bevoorrecht dat hij soms schilderwerk kan doen om geld te verdienen. Andere mannen die idle zijn verdienen volgens geïnterviewden vooral hun geld door te stelen. Als mannen een baan hebben, zijn dit meestal tijdelijke klussen zoals de bouw van een huis. Dit werd ook zichtbaar in het voorbeeld van Harriet. Nadat de klus is afgelopen, zitten mannen weer thuis te wachten op een nieuwe klus en de kans dat ze dan idle worden is groot. Mede doordat ze niet helpen in het huishouden, hebben ze geen taken die ze naast het werk zouden kunnen doen en vallen ze al snel in verveling. Voor hen is het hebben van een vaste baan een manier om idleness te voorkomen of te doorbreken. Het is echter moeilijk om aan een vaste baan te komen in Kenia volgens de bewoners van Kibagare. Hier zijn connecties met de juiste mensen van cruciaal belang. Men wordt over het algemeen pas aangenomen als de persoon bekend is binnen het bedrijf. Een andere reden dat een vaste baan niet makkelijk te verkrijgen is, is het feit dat veel mensen in Kibagare de vereiste diploma's en papieren niet bezitten. Door gebrek aan geld, konden opleiding niet worden afgemaakt.

Ook bij vrouwen komt het vaak voor dat ze niet over diploma's beschikken. Vrijwel geen van de geïnterviewde vrouwen in Kibagare heeft een opleiding afgerond. De meesten zijn tijdens de middelbare school al gestopt. Dit komt naar eigen zeggen door gebrek aan financiën maar ook door een huwelijk en de geboorte van kinderen. Het ontbreken van een diploma bemoeilijkt het krijgen van een baan. Zoals eerder aangegeven kunnen vrouwen al dan niet op hun echtgenoot rekenen voor inkomsten maar vaak is dit niet genoeg om aan armoede te ontsnappen. Het hebben van een baan zou hen voorkomen om idle te zijn en daarbij worden er meer geld verdient. Veel vrouwen in Kibagare hebben al een vorm van werk waar ze inkomsten aan verdienen. Dit zijn vooral baantjes in de informele sector waar geen diploma voor nodig is zoals het wassen van kleding. Toch zijn er vrouwen die liever verkiezen idle te zijn dan deze baan te doen, simpelweg omdat het hard werken is en weinig verdient.

Volgens geïnterviewden zou voor het doorbreken van idleness het hebben van een baan dus een oplossing kunnen zijn voor mannen en vrouwen. Hiervoor moet men echter wel de motivatie hebben om te werken, zoals eerder vermeld bleek dat idleness volgens bewoners ook samenhangt met luiheid en de motivatie om te werken ontbreekt soms. Verschillende jongeren suggereren zelf dat er projecten gestart zouden kunnen worden die hen motiveren om te gaan werken en die banen creëren. Een jongen gaf aan dat er in het verleden al projecten waren gestart waar werk werd aangeboden. Dit is ten einde gekomen omdat jongeren niet kwamen opdagen. Een reden die hij hiervoor noemt is dat het werk wat aangeboden werd zwaar was en dat er niet veel te verdienen viel. Daarom kiezen jongeren er liever voor om snel geld te verdienen door diefstal. Organisaties die idleness tegengaan door jongeren te leren hoe ze een eigen winkel kunnen starten hebben als keerzijde dat jongeren alleen komen opdagen als er geld wordt gegeven voor het bijwonen van de sessies. Dit heeft een organisatie in het verleden gedaan en nu is de mentaliteit van jongeren hierdoor veranderd en willen ze geld krijgen voor hun aanwezigheid tijdens bijeenkomsten.

Naast de organisaties van buitenaf, zijn er ook jongeren in Kibagare die zelf een jeugdgroep zijn begonnen om idleness tegen te gaan. Zo werd er een videohal opgericht om jongeren van de straat te houden en ze bezig te houden met het kijken van films. Daarnaast hebben ze een winkel opgezet waar ze groenten verkochten. Ze creëerden hiermee voor zichzelf banen en de inkomsten wilden ze investeren in de jeugdgroep. Een van de plannen is om een afval ophaalsysteem te integreren in Kibagare. De jeugdgroep organiseert ook sessies waarbij voorlichting wordt gegeven over seksualiteit en ziektes. Leden van de jeugdgroep geven aan dat het goed zou zijn om ook sessies te houden tegen groepsdruk en idleness. De dromen van de jongeren zouden tijdens een sessie bijeen kunnen worden gebracht en ze zouden elkaar kunnen helpen in het gebruiken van hun talenten. Door jongeren te motiveren om hun dromen na te leven, wordt hopeloosheid tegen-

gegaan. Haron is een van deze jongeren, hij werkt in de videohal en heeft veel plannen voor de toekomst met de jeugdgroep.

“In Kibagare there are many youths with no job. Empowerment with jobs is needed. Trainings that make youths gather together. Bringing dreams together and helping their talent rise. For us, we have a group we want to start things with. Now we have video but we don't have funding to realize our other plans like collecting garbage. To help idleness, we have to encourage youth to show how to work for their dreams.”²⁶

3.5 Ambigüiteit van idleness

Zoals eerder vermeld, wordt idleness bestempeld als 'slecht' en 'het doen van slechte dingen'. Idleness zelf is voornamelijk niks doen, maar hier komen slechte dingen uit voort door gedachten die opspelen door verveling. Tegelijkertijd is het ook verleidelijk om idle te zijn. Zo werd eerder zichtbaar dat Francis soms wordt verleid om met vrienden rond te hangen in plaats van te werken. Ondanks dat het als slecht wordt gezien, heeft het ook een aantrekkelijke kant. Een ander zag het niet als iets slecht maar juist als een vorm van ontspanning. Maar Haron maakte duidelijk dat er een verschil is tussen ontspanning en idle zijn. Het verschilt dus per persoon wat men onder idleness verstaat en of het al dan niet als slecht wordt bestempeld. Hier wordt dan ook de ambigüiteit van idleness zichtbaar. Enerzijds dient het vermeden te worden en is het slecht, anderzijds is het verleidelijk om er aan toe te geven. Niet alleen bij jongeren is idleness een verleiding. Eerder werd vermeld dat ook vrouwen soms liever idle zijn dan werken. Dat idleness slecht is, veronderstelt dat het tegenovergestelde, hard werken, goed zou zijn. De werkeloosheid en verslavingen staan dit harde werken in de weg.

De stedelijke armoede die kenmerkend is voor Kibagare, maar ook voor vele andere sloppenwijken in Nairobi, wordt door de bevolking uitgelegd vanuit een individueel armoede perspectief. Het is iemands eigen fout als je idle bent, als je hard zou werken zou je geld verdienen. Toch is de werkeloosheid niet helemaal een individueel probleem. Hierbij wordt er ook gewezen naar de regering die niks zou doen aan het creëren van banen. De bevolking in Kibagare heeft niet veel vertrouwen in de politiek, ze voelen zich vaak genegeerd. Leah, getrouwd en zeven kinderen, is een van de mensen die zich genegeerd voelt. Haar man is timmerman maar krijgt alleen een inkomen als hij een klus heeft. Daarom is Leah ook op zoek naar een baan. Ze vertelde echter dat er in Kenia geen banen verkrijgbaar zijn.²⁷ Op de vraag hoe het kwam dat er geen banen zijn antwoordde ze:

“It is because of the government, they don't look after women [...] There is no work in Kenya, only jobs are available for big fish.”²⁸

Afbeelding 3: Jeugdgroep verkoopt groenten om inkomsten te genereren en als ontsnapping aan idleness (2 april 2013, Kibagare).

²⁶ Haron, 27 april 2013 Kibagare

²⁷ “In Kenya there are no jobs for anybody.”- Leah, 14 maart 2013 Kibagare

²⁸ Leah, 14 maart 2013 Kibagare

Tijdens campagnes voorafgaand aan de verkiezingen die op 4 maart 2013 werden gehouden, beloofden kandidaten dat ze banen zouden creëren. De jongeren in Kibagare hingen fanatiek een specifieke leider aan. Zij hoopten en geloofden dat hij verandering zou brengen. Om hem bij te staan waren ze druk bezig met campagne voeren in Nairobi en schreven ze campagneliederen. Oudere mensen lieten zich hier niet over uit en velen moesten het eerst maar zien voordat ze het geloofden of deze verkiezingen daadwerkelijk tot veranderingen zouden leiden in het land. Meerdere keren lieten bewoners weten dat als de verkiezingen eenmaal gewonnen zijn, ze de armen weer vergeten.

Daarbij wordt er een ambiguïteit zichtbaar als we het idleness-discours benaderen vanuit de armoedeperspectieven volgens Wratten (1995). Er is namelijk niet slechts één armoede perspectief aan te wijzen dat idleness omvat. Enerzijds is het gericht op het individu; Men is arm omdat men idle is, maar ook omdat men arm is, is men arm. Deze cirkel dient zelf te worden doorbroken, aldus mensen in Kibagare. Anderzijds wordt een van de oorzaken van idleness, gebrek aan banen, op de politiek geschoven. Hieruit valt te concluderen dat als men idleness wil aanpakken, er op beide niveaus verandering moet optreden. Zo zou de regering volgens mensen banen moeten creëren en zouden mensen die idle zijn, gemotiveerd moeten worden om te gaan werken. Dit moet allereerst vanuit henzelf komen mede doordat andere factoren die samenhangen met idleness luiheid en verslaving zijn en dit is de eigen verantwoordelijkheid van de idle persoon volgens bewoners van Kibagare. Hulporganisaties of jeugdgroepen kunnen op individueel niveau helpen door afkickprogramma's aan te bieden en door mensen te motiveren om te gaan werken. Daarnaast kunnen organisaties banen creëren waarbij de veronderstelde taak van de regering wordt overgenomen. Echter, organisaties die zich zeggen te richten op problemen uit de lokale context en zich bezig houden met dit discours, kunnen desalniettemin een andere invulling geven aan dit discours. Hierop zal verder worden ingegaan in het volgende hoofdstuk.

4 Armoede – discours van Woman of Worth

Judith Spek

In dit tweede empirische hoofdstuk wordt ingegaan op de manier waarop de organisatie Woman of Worth de armoede in Kibagare uitlegt, hier oorzaken voor aanwijst, en vooral ook hoe zij aan de hand hiervan denkt de armoedeproblematiek aan te pakken. Zoals de naam Woman of Worth doet vermoeden richt de organisatie zich op vrouwen. De medewerkers geven echter aan uiteindelijk de hele sloppenwijk Kibagare 'vooruit' te willen helpen. Problematisch is niet de genderongelijkheid, maar het feit dat als vrouwen geen verantwoordelijkheid nemen, een slechte levensstijl en daarmee gepaard gaande armoede in stand blijven. Hieruit blijkt dat women empowerment – het opheffen van genderongelijkheid – niet hun voornaamste doel is, maar dat zij zich meer richten op het veranderen van een bepaalde levensstijl in wijn die verandering inhoudt, waarom die verandering nodig is en hoe Woman of Worth die verandering wil bewerkstelligen, wordt in dit hoofdstuk uitvoerig besproken. Het perspectief van waaruit Woman of Worth naar armoede kijkt zal daaruit blijken, evenals de rol die idleness binnen de uitleg van armoedeproblematiek speelt.

4.1 Een visioen van God

De organisatie Woman of Worth is opgezet in 2007 nadat Florence, oprichtster van de organisatie, een visioen van God heeft gehad. Nadat zij 's nachts een droomde over een dronken vrouw die op straat lag en de naam Kibagare doorkreeg, is ze de volgende dag meteen met haar vriendin Virginia in de sloppenwijk gaan kijken.²⁹ Aldaar troffen ze werkelijk een vrouw op straat aan, in gescheurde kleren, halfnaakt en onder invloed van alcohol. "Waarom leef je hier zo?" had Virginia afgevraagd, om de vrouw vervolgens mee naar huis te nemen om haar voor enkele maanden

²⁹ Florence 26 maart 2013 Kibagare

te 'rehabiliteren'. Virginia is een alleenstaande vrouw met twee kinderen, en heeft een goed betaalde baan. Wanneer ze iemand denkt te kunnen helpen door onderdak te verlenen, huur te betalen of eten te geven, zal ze dit zonder twijfel doen, ze voelt zich er goed door. De vrouw die zij als eerste in de slum tegen kwam, is gedurende de tijd dat ze bij Virginia verbleef gestopt met drinken en volgens Virginia erg veranderd en mooi geworden. De broer van deze vrouw ging er daarom na verloop van tijd mee akkoord gegaan haar bij hem in huis te nemen. Toen ik echter vroeg hoe het tegenwoordig, zo'n vijf jaar later, met deze vrouw gaat zei Virginia dat de vrouw helaas weer terug is gekeerd naar Kibagare, en opnieuw is gaan drinken. Dit betreurt ze erg.

Wat begon met het rehabiliteren van één vrouw, is uitgegroeid tot een organisatie die structureel in de wijk aanwezig is. Hun visie heeft zowel te maken met het tegengaan van armoede, als het veranderen van de leefstijl in de slum. Dit heeft volgens WoW namelijk sterk met elkaar te maken. Florence werkt samen met een aantal vriendinnen en medewerkers die ze in dienst heeft genomen om die visie in de praktijk te brengen. Sommigen werken er omdat ze toevallig hier terecht konden toen zij werkzoekende waren. Anderen, zoals Florence haar vriendinnen Julia en Virginia, zijn zeer begaan met de kinderen in de sloppenwijk, die slachtoffer zijn van de armoede en levensstijl van de ouders en willen de vrouwen graag helpen. Het begon met een vrouw op straat, en de focus is op vrouwen én hun kinderen gericht gebleven. De doelgroep bestaat voornamelijk uit vrouwen die alcohol gebruiken, HIV of AIDS hebben, en daarnaast kinderen van hulpbehoevenden en weeskinderen. De medewerkers verwachten dat vrouwen in de sloppenwijk een door WoW gefaciliteerde verandering verwelkomen. Deels is dit gebaseerd op wat de vrouwen hen zeggen, deels op hun eigen normen en waarden, maar in de praktijk blijkt dat de vrouwen nogal eens juist het tegengestelde hebben gedaan van wat hen is aangeraden. Dit is volgens WoW te verklaren met behulp van de vicieuze cirkel van armoedeproblematiek. Misschien willen de vrouwen wel veranderen, maar een aantal factoren die onderdeel zijn van de armoedeproblematiek werken dit soms tegen.

32

4.2 Idleness in relatie tot armoedeproblematiek

“They say: ‘I don’t have anything to do, I don’t have nothing, what do you want me to do, I can only drink.’”³⁰

› Virginia

Idleness is een essentieel concept in de uitleg van armoedeproblematiek in Kibagare door medewerkers van Woman of Worth. Het grootste probleem voor inwoners in de sloppenwijk is werkloosheid³¹: weinig beschikbare banen voor de onder- en middenklasse in Nairobi. Echter, het verband tussen werkloosheid en armoede kan niet uitgelegd worden als een eenduidige relatie. Volgens WoW zijn er nog andere factoren in het spel die armoede kunnen verergeren, en die de mensen enkel verder afleiden van het verkrijgen van een inkomen.

Werkloosheid zou leiden tot idleness en idleness zou leiden tot werkloosheid. WoW-werknemers beschrijven hoe ze *idlers*, mensen die *idle* zijn, langs de kant van Kibagareroad tegenkomen. “Ze zitten gewoon maar wat, kijken naar je.” “Sommige vrouwen wachten bijvoorbeeld op hun man die thuiskomt van zijn werk, op het geld zodat ze kunnen eten.” “Ook als er geen geld binnen zal komen zitten ze daar, ze doen niks om aan geld te komen.”³² Julia en Virginia geven aan dat er in Kibagare een groot verschil is tussen vrouwen die echt hardwerkend zijn en vrouwen die dit niet doen. De beschikbare banen worden door een deel van de vrouwen nog wel eens te

zwaar bevonden, en men krijgt weinig betaald. Sommige vrouwen zijn dan nog liever werkloos dan dat ze zwaar werk moeten doen, wat ze niet gewend zijn.³³ Het feit dat Nairobi een hoge werkloosheidsgraad kent, wil dus zeker nog niet zeggen dat er helemaal geen baan meer te vinden is. Idleness is echter een staat waarin de mannen en vrouwen niet hun best doen om aan een baan te komen, volgens Julia deels veroorzaakt door organisaties of politici die naar de slum komen om goederen te doneren of geld te geven.³⁴ Om te begrijpen hoe idleness in een vicieuze cirkel op werkloosheid inwerkt, moet in acht genomen worden dat er nog andere factoren onderdeel zijn van deze cirkel.

Idleness wordt gekarakteriseerd door alcoholgebruik. Mannen zitten de hele dag langs de straat niks te doen, alleen maar te kijken en alcohol te drinken.³⁵ Inwoners van sloppenwijken zouden drinken omdat ze hopeloos zijn.³⁶ De armoede laat geen ruimte over voor andere gedachten dan denken aan hoe arm ze zijn, zonder dat ze bedenken of ze deze situatie misschien kunnen veranderen.³⁷ Dergelijke negatieve gedachten worden onderdeel van de *bitterness* genoemd waar zoveel vrouwen aan “lijden”.³⁸ Medewerkers van WoW beschrijven hoe vrouwen door de vele negatieve ervaringen *bitter* zijn geworden en eigenlijk niet meer verwachten dat de toekomst nog iets positiefs zal brengen, daardoor nemen ze elke nieuwe ervaring negatief op. De negatieve ervaringen kunnen te maken hebben met de gewelddadige aard van de relaties binnen een gezin en tussen partners, het verkopen van hun lichaam voor geld, alcoholgebruik, en het feit dat ze vaak teleurgesteld zijn in het opzetten van een bedrijfje.³⁹

Door gebruik of misbruik van alcohol hebben inwoners van Kibagare vervolgens weer een grotere kans werkloos te blijven. Julia, vrijwilligster bij WoW, beredeneert waarom één van de vrouwen die WoW wil helpen waarschijnlijk moeilijk aan een baan kan komen als wasvrouw of huishoudelijke hulp bij rijke families:

“When she goes and she is smelling of alcohol, there is no way the rich man will employ her, if somebody comes to your house and she is smelling, how can I even leave her with my kids [to let her take care of them]. There is no way somebody is going to trust you when you go in the evening, you drink, you come in the morning at work and you smell like beer.”⁴⁰

33

Omdat het op deze manier moeilijk is om aan een baan te komen, gaan veel vrouwen geld verdienen door hun lichaam te verkopen. Dit leidt er toe dat vrouwen zich nog minder inzetten om een ‘echte’ baan te vinden. Prostitutie verdient snel en gemakkelijk, maar gaat ook vaak gepaard met *bitterness*, wat aldus WoW weer leidt tot alcoholgebruik, om zo te vergeten waar ze mee bezig zijn. Die alcoholverslaving moet bekostigd worden, wat tot meer prostitutie leidt, omdat ze in een idle staat terecht gekomen zijn, waarin ze geen hoop meer hebben op een normale baan en hier geen moeite meer voor willen doen. Voor veel vrouwen is het relatief ‘normaal’ om dit werk te doen. Zij kennen dit van hun moeders die heel hun leven hetzelfde hebben gedaan. Idleness is daarmee niet alleen iets wat samenhangt met werkloosheid. Het gebrek aan motivatie om ‘echt’ werk te gaan zoeken wordt een cultuur.⁴¹

33 Julia 16 februari 2013 Jerusalem en Tabitha 24 februari 2013 Uthiru – bij haar thuis

34 Julia 16 februari 2013 Jerusalem

35 Julia 16 februari 2013 Jerusalem

36 Virginia 19 februari 2013 Kangemi

37 16 februari 2013 Jerusalem

38 Florence. Herhaaldelijk genoemd wanneer ze over vrouwen sprak, ze had erg met deze vrouwen te doen. Mannen werden in deze context niet genoemd, wat niet wil zeggen dat zij niet eveneens bitter kunnen zijn

39 Tabitha 24 februari 2013 Uthiru

40 16 februari 2013 Jerusalem

41 Prostitutie wordt niet als volwaardig werk gezien door WoW, waarover meer in de volgende paragraaf.

30 Virginia 19 februari 2013 Kangemi – bij haar thuis

31 Virginia 19 februari 2013 Kangemi

32 Julia 16 februari 2013 Jerusalem – bij haar thuis

Salomé is sinds januari 2013 werkzaam als één van de twee docenten op de school van WoW. Ze merkt op dat mensen in de sloppenwijk gewoontes van elkaar overnemen. Kinderen zijn constant blootgesteld aan een cultuur van idleness, met bijbehorende kans op alcohol- en drugsgebruik, gewelddadig gedrag, onverzorgdheid en gebrek aan discipline. Hierdoor is het voor kinderen erg gemakkelijk om dit gedrag over te nemen:

“If you see this one, is not so socially well, behaving well, and then [...] you stay with her or him, you will also achieve that behaviour, you will do like they are doing, because, it is like your role-model. Even the small kids do what their elder siblings are doing. And the older siblings are copying it from their parents. [Since they were born,] they just copy what they have already seen. If they go out from this slum, and go to another place, where people live different, they will copy that, and they will change.”⁴²

Ze denkt dat het niet zozeer is dat de ouders niet van hun kinderen houden, maar dat ouders er nu eenmaal mee zijn opgegroeid dat het normaal is om bijvoorbeeld kinderen te slaan zodra je geen geduld meer met ze hebt of ze een fout maken.

Medewerkers van WoW zeggen dat mensen in de sloppenwijk in het algemeen niet goed voor elkaar zorgen, dat liefde ontbreekt. Trouwen gaat om geld, niet om liefde. De slechte relaties, met geweld en zonder liefde, worden ook veroorzaakt door armoede. Tabitha, kantoormedewerkster van WoW, was enigszins geschrokken toen ze voor het eerst in de sloppenwijk kwam en zag hoe mensen met elkaar omgaan. Volgens haar levert het voor zowel mannen als vrouwen stress op als een man na een dag hard werken thuis komt met te weinig geld om het huishouden te onderhouden. De man reageert zijn frustratie vervolgens af op de vrouw door te slaan, de man heeft immers zijn best gedaan.⁴³ Ook kan het zijn dat mannen hun geld besteden aan alcohol, en daardoor niet genoeg geld is om de kinderen eten te geven. Volgens Virginia⁴⁴ is dit een veelvoorkomende fenomeen in heel Kenia. Mannen zouden zich nergens om bekommeren behalve om zichzelf. Het resultaat is hoe dan ook dat vrouwen grote kans hebben mishandeld te worden – hoewel WoW aangeeft dat het soms ook voorkomt dat vrouwen hun mannen slaan. De constructie van relaties is zo dat veel mannen al snel nadat kinderen geboren zijn de vrouw verlaten, de vrouw alleen achter latend met de zorg voor zowel de kinderen als een inkomen. Een dergelijke positie leidt weer tot grote kans op prostitutie en alcoholgebruik. Zo is het karakter van relaties even goed een belangrijke factor binnen de vicieuze cirkel die werkeloosheid, idleness en armoede in stand houdt.⁴⁵

4.3 Veroordeling van levensstijl in Kibagare

Woman of Worth geeft een bepaalde lading mee wanneer zij het leven in de sloppenwijk beschrijven, volgens hen zijn er een heel aantal dingen die bewoners *niet* zouden moeten doen. Verschillende onderdelen van de vicieuze cirkel op zich keuren ze af. Niet alleen vanwege het feit dat ze de cirkel in stand houden, maar ook omdat het gedrag op zichzelf afkeurenswaardig is.

⁴² 6 april 2013 Kibagare

⁴³ 24 februari 2013 Uthuru

⁴⁴ 19 februari 2013 Kangemi

⁴⁵ Kanttekening van mij wat betreft overnemen van gedrag: Het blijkt ook wel dat niet iedereen in de sloppenwijk de levensstijl van idleness en alcohol en prostitutie en gewelddadig gedrag goedkeurt, ook binnen de slum in genoeg variatie te vinden. Niet iedereen die in de sloppenwijk leeft is per definitie zo opgegroeid, en al helemaal is het niet zo dat iedereen die levensstijl heeft overgenomen. Ik denk dat WoW dit op zekere hoogte ook erkent. Ze gaven zelf namelijk aan dat de één wel alcoholproblemen heeft en de ander niet en de een bereid is hard te werken en de ander niet.

Het idee dat idleness slecht is staat letterlijk zo in de Bijbel, het is ons echter niet duidelijk geworden of medewerkers hun opvattingen over idleness uit de Bijbel halen, of dat zij elders hebben geleerd om idleness te veroordelen. Sommige medewerkers hebben op school geleerd dat idleness slecht is, middels het gezegde: *‘an idle mind is a devil’s workshop’*. Doordat dit op school geleerd werd aan hen, en ook door de manier waarop er over idleness gesproken wordt, – heel vanzelfsprekend dat het af te keuren gedrag is – kunnen we aannemen dat het in de kringen waarin de medewerkers zijn opgegroeid gebruikelijk is om slecht over idleness te spreken.⁴⁶

Daarbij gaat idleness zoals hierboven aangegeven, vaak gepaard met prostitutie en alcoholgebruik. Prostitutie wordt gezien als een onjuiste manier om een inkomen te verkrijgen. Het geld wat verdient wordt weegt niet op tegen het feit dat *cheap prostitution*⁴⁷ slecht is, het past niet bij een vrouw die zichzelf waardeert, zo is de opvatting van WoW. Alcoholgebruik op zich is al slecht. In Kenia vindt een groot deel van de (overwegend christelijke bevolking) dat een waardig christen geen alcohol behoort te drinken⁴⁸, en ook de medewerkers van WoW zijn niet gewend alcohol te drinken, het wordt geassocieerd met misbruik en idlers in sloppenwijken. Volgens Virginia schuilt de echte triestheid daarentegen in het feit dat kinderen blootgesteld worden aan dit gedrag van hun moeders:

“When the women are drinking hopelessly, then their children grow up seeing that. So when they grow up they will go out and drink, just like their mothers, I think that is a really serious tragedy, that is what their normal life looks like, [the mothers] are used to: “I don’t know where my children are, I’m going to drink the whole day.” Crazy.”⁴⁹

Drugs- en alcoholgebruik en seks in directe nabijheid van het kind, het schelden en slaan van medebewoners, idleness en onverantwoordelijkheid zijn allen onderdeel van het slechte voorbeeld dat kinderen van hun ouders meekrijgen volgens WoW. Kinderen lopen daarmee het risico hetzelfde gedrag als hun ouders te gaan vertonen. Ook zitten ouders de toekomst van hun kinderen dwars doordat ze geen schoolgeld betalen, en zich niet verantwoordelijk voelen voor het onderwijs van hun kind. Ondanks de armoede en bitterness, moeten ouders nog wel verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen leven én het leven van hun kinderen.

Idleness en daarmee gepaard gaande alcoholmisbruik en prostitutie wordt geassocieerd met mensen die als het ware ook een ‘arme’ levensstijl hebben. Armoede lijkt in die zin niet alleen te gaan over een gebrek aan geld, maar ook over gebrek aan eigenwaarde, liefde, genegenheid, verantwoordelijkheid en discipline. Armoede qua economische situatie en armoede qua levensstijl hangen samen in de zin dat het leven in armoede deze levensstijl veroorzaakt, en andersom ook weer de armoede zelf verergert. Het verkleint de kans op een baan en het ontkomen uit de sloppenwijk. WoW-medewerkers gaan uit van het idee dat sloppenwijkbewoners zelf ook het liefst hun situatie zouden willen veranderen, maar dat ze haast niet anders kunnen dan idle zijn en alcohol gebruiken. Ieder zou diep in zijn hart, bij de een is het al wat meer aan de oppervlakte dan bij de ander, het liefst iets te doen hebben, een baan hebben, is het idee van WoW.⁵⁰ Zonder dat dit van elk individu bekend is, wordt aangenomen dat iedere vrouw als het ware een ‘droom’ heeft, dat het leven in de sloppenwijk niet ideaal is, dat ze hier wel uit zou willen ontsnappen maar dat dit moeilijk is. Het hopen op een *bright future* wordt door Julia op de vrouwen geprojecteerd:

⁴⁶ Dit sluit aan bij het discours over idleness wat in de kranten en politiek is te vinden

⁴⁷ soms voor 20 KSH = minder dan 20 eurocent, blijkt uit gesprekken in Kibagare met de medewerkers

⁴⁸ Deze mening kwam ik vaak tegen, met name buiten de sloppenwijken, maar ook in de sloppenwijk zelf. De meningen zijn echter heel sterk verdeeld! Ik kwam ook veel christenen tegen die wel alcohol dronken.

⁴⁹ 19 februari 2013 Kangemi

⁵⁰ Virginia 19 februari 2013 Kangemi

“What I would like to teach them is their worth, to let them know that they are beautiful in and outside, to know that they can do something with their life, to let them know that they are able to achieve their own dream. [...] When you are in the slum, you only think about the slum area, but showing them that they are worth and they can do better, drinking is not the solution, prostitution is not the solution, [...] they can really achieve their dream, they can get their goals and achieve their dream.”⁵¹

Dit is dan waar Woman of Worth in wil springen om vrouwen te helpen uit armoede en hun armoedige levensstijl te ‘ontsnappen’.

4.4 Interventie in de deconstructieve levensstijl

“We want to let them know, this is not the end of life, it doesn't necessarily mean that you will end up here, no, no, you are meant to succeed, you have a destiny and you will make it in life, “God knows he has a reason for you, and a good purpose for you”. Like I said on Sunday: [the children in the slum] are doctors and pilots and engineers, that is the way we look at them”⁵²

› Virginia

Wat de sturing om tot verandering te komen in eerste instantie inhield, was dat WoW met de vrouwen praatte over hun problemen en aandrong op een verandering in levensstijl. WoW heeft meerdere seminars gehouden om bij te dragen aan een ‘betere’ levensstijl in Kibagare over uiteenlopende onderwerpen als hygiëne, SOA en werk. De vrouwen komen naar die seminars en daar moedigt Virginia hen aan te veranderen, maar er wordt ook kritiek geuit op de levensstijl. Tegelijk werden leningen verstrekt om een bedrijfje te beginnen of werd geholpen in de zoektocht naar een baan. Sommige vrouwen konden aan de slag bij de kinderopvang die WoW opzette.

36 WoW heeft een school en kinderdagverblijf opgezet om kinderen onderwijs te geven. Tegelijkertijd stelt dit moeders in de gelegenheid buitenshuis te werken, zonder dat ze hun kind de hele dag bij zich op de rug dragen of thuis opsluiten. Door te beginnen met het opleiden van kinderen, willen ze hen goed gedrag aanleren en daarmee een toekomstige kans op een goede baan. Om op die manier te voorkomen dat zij het gedrag van hun ouders zullen herhalen. Op school wil Salome niet alleen regulier onderwijs geven, maar ook de kinderen bijbrengen wat ze van de ouders niet altijd leren:

“Then they should also, know how to relate well, to other people in the society. They need a good manner to know their responsibility towards one another.”⁵³

Kinderen worden aangesproken om zich goed te gedragen met behulp van verhalen over branden in de hel en de leraren vertellen hen dat goede kinderen de vriend zijn van de leraar. Dit goede gedrag houdt in dat ze hun huiswerk moeten maken, gedisciplineerd zijn en omgaan met je naasten zonder te schelden en te slaan.

Tegelijkertijd spreekt WoW via de school de ouders aan op hoe ze hun verantwoordelijkheden zouden moeten nemen wat betreft het welzijn en goed functioneren op school van het kind. De leraar ziet het als verantwoordelijkheid van de moeder om goed voor het gezin te zorgen, en dus ook het onderwijs van hun kinderen aan te moedigen en bovendien de potentie in hun kinderen te erkennen.⁵⁴

51 16 februari 2013 Jerusalem

52 Virginia 19 februari 2013 Kangemi

53 6 april 2013 Kibagare

54 Salome 6 april 2013 Kibagare en observatie tijdens meeting met ouders 17 februari 2013

Voor de vrouwen zelf was er een groep die wekelijks bijeen kwam onder leiding van Florence. Ze deden aan Bijbelstudie en interpretatie, het benadrukken van God zijn aanwezigheid in het leven van de vrouwen door middel van gesprekken en gebeden. Soms waren er sportdagen, om zo de vrouwen positief bezig te houden en voor een moment idleness tegen te gaan. Er was een merry-go-round waar de vrouwen elke week geld in legden.⁵⁵ Florence bemoedigde de vrouwen, evenals ze elkaar bemoedigden om niet op te geven tijdens stress of moeilijkheden.⁵⁶

Het moet in praten tijdens gesprekken en seminars met vrouwen in Kibagare is een essentieel onderdeel in de aanpak van armoede door Woman of Worth. Hier klinkt de boodschap in door dat men zich niet moet laten ontmoedigen door het feit dat men in een sloppenwijk woont, te midden van slechte leefomstandigheden. Het feit dat inwoners van Kibagare *denken* iets niet te kunnen in deze omstandigheden leidt volgens de medewerkers ertoe dat men zich vervolgens ook niet meer inzet om iets te proberen. Salome sluit hierop aan door te zeggen dat mensen in de slum geen zelfrespect hebben.⁵⁷ Ze moeten niet slechts opkijken naar mensen die het in hun ogen beter voor elkaar hebben, een groot huis hebben, een goede baan, maar denken: ik kan zelf ook mijn best doen en mijn leven veranderen als ik dat wil. Als ze het gevoel hebben iets waard te zijn, zullen ze ook denken dat ze in staat zijn om iets te doen, het maakt niet zozeer uit wat, als ze maar ‘iets’ doen, zo meent Salome. Dit gevoel van waarde hangt weer samen met het ‘goed’ zijn in het leven: realiseren dat er meer is in het leven dan alcohol, namelijk aan het werk gaan en voor je kind zorgen.⁵⁸ De boodschap die medewerkers aan vrouwen meegeven tijdens gesprekken bevat dus een sterk vermanend element, waarbij vrouwen op hun verantwoordelijkheid – met name binnen het gezin – worden gewezen en aangespoord worden die te verantwoordelijkheid te nemen.

Uit de boodschap van de gesprekken en seminars blijkt dat WoW sterk de nadruk legt op het individuele aspect, de eigen verantwoordelijkheid om eigen problemen aan te pakken. Geen slachtofferrol aannemen, maar *aanpakken!* De vrouwengroep is echter uiteengevallen in 2012, waarbij we ook gelijk aankomen bij de moeilijkheden die WoW is tegengekomen tijdens haar werkzaamheden, waar conclusies uit zijn getrokken over hoe hun missie verder in de praktijk te brengen.

4.5 Obstakels en uitdagingen

“We admit that in several cases, we may have made the situation worse. By lending women money to set up a business we expected to help them. However, the women spent the money on alcohol for example. And then they had to pay back the loan to us. For which they didn't have any money. For this they had to engage in prostitution to get some money to pay us back. This way, we indirectly encouraged prostitution, something which we actually wanted to stop by giving them loans.”⁵⁹

› Florence

De casus van Virginia en de vrouw die zij in huis had genomen maar die vervolgens weer alcohol-verslaafd is geraakt staat zeker niet op zichzelf. Het is vaak voor gekomen dat de hulp van WoW niet het beoogde resultaat had. Vanwege de levensstijl van de vrouwen, is het soms moeilijk geweest om hen met verantwoordelijkheid om te laten gaan. Ze kennen geen discipline, hebben

55 20 KSH per persoon, minder dan 20 eurocent

56 Diana 12 maart 2013. Zij was vroeger woonachtig in Kibagare en secretaris van de vrouwengroep, heeft mij verteld hoe deze vrouwengroep in zijn werk ging

57 6 april 2013 Kibagare

58 Virginia 19 februari 2013 Kangemi

59 Florence, 30 januari 2013 Kibagare

geen ervaring in het runnen van een bedrijfje en hebben bovendien een alcoholverslaving. Vrouwen komen bijvoorbeeld niet opdagen op een baan, of onder invloed van alcohol. Het komt vaak voor dat vrouwen helemaal niet willen praten of luisteren als ze dronken zijn, “ze willen alleen maar geld en denken niet meer na” volgens Julia.⁶⁰

Ook toen Florence zelf een baan aanbood aan een vrouw bij de organisatie, is zij herhaaldelijk niet op komen dagen, verscheen te laat of dronken op het werk, en heeft in dronken staat scènes staan schoppen over dat ze geholpen wou worden en viel uit tegen Florence zelf. Zij geeft haar echter telkens weer een nieuwe kans. Vaak zeggen vrouwen de ene dag, na een gesprek dat ze zullen veranderen, een *straight life* willen gaan leven, maar de volgende dag zijn ze toch weer dronken.⁶¹ Hoewel vrouwen dus enigszins wel willen profiteren en meedoen met de organisatie, is een structurele toegewijde houding soms ver te zoeken.⁶² Vrouwen beschikken niet altijd over het geduld om te leren van wat WoW te zeggen heeft. Ook is het moeilijk met vrouwen te werken omdat WoW ze juist een visie wil bijbrengen die gaat over de lange termijn, investeren in je toekomst. De vrouwen echter, zijn volgens hen gewend om per dag eten bij elkaar te moeten krijgen, en hebben dus zowel niet de aandacht als de middelen om in een toekomst te investeren.⁶³ Dit is ook waar het mis ging met het merry-go-round systeem volgens Virginia:

“We tried to set up something, all women contributing 20 shillings each. But then again [...] they are very very needy, so they don’t want to keep money somewhere, they don’t even have that money to keep.”⁶⁴

Volgens Tabitha is het niet alleen het gebrek aan geld van de mensen wat het moeilijk maakt om in lange termijn oplossingen zoals een opleiding of baan te investeren, maar ook het feit dat deze mensen gewend zijn om te krijgen en niet te verdienen. Vanwege hun arme positie worden ze nogal eens geholpen door hulporganisaties, wat WoW in feite zelf ook doet, of krijgen ze geld van politici. Vrouwen gaan naar de stad om te bedelen, en richten zich zo niet op wat volgens WoW een juiste manier van inkomen verkrijgen is. Ook verwachtten ze soms geld of eten te krijgen door enkel te participeren in hulpprogramma’s, anders zijn ze niet gemotiveerd om mee te doen. Dat kan dus ook soms de reden zijn dat ze bereid zijn mee te werken aan programma’s van hulporganisaties.

4.6 Een vernieuwde aanpak

“In order to empower them economically, giving [the women] loans, teaching them how to set up a business, one must empower them spiritually first.”⁶⁵

› Florence

Als gevolg van eerdere ervaring in het werken met mensen in de sloppenwijk, met name met alcoholmisbruikers en idlers, is de aanpak van WoW bijgesteld. Woman of Worth wil de vrouwen helpen aan een baan, omdat dit naar hun idee iets is wat de vrouwen willen.⁶⁶ Eveneens leidt het hebben van een baan ertoe dat de slechte levensstijl van idleness, alcoholisme en prostitutie verdwijnt. Omdat is gebleken dat de seminars, gesprekken en het lenen van geld niet het beoogde

doel haalden, is een aanpak bedacht waarin vrouwen intensiever begeleid zouden moeten worden.

Wanneer vrouwen naar Florence kwamen voor hulp, of aangaven een lening te willen, werd het verkregen geld vervolgens vaak aan korte termijn behoeften uitgegeven. Hierna kwamen de vrouwen niet meer terug en is de situatie hetzelfde gebleven, of is deze zelfs verergerd. Vrouwen willen geld om een bedrijfje te starten. Echter, hiervoor moeten ze eerst leren verantwoordelijk te zijn, hoe ze moeten sparen, hoe je opbrengsten investeert.⁶⁷ Voor sommige vrouwen heeft het al gewerkt, de gesprekken en seminars. Echter, er blijft een harde kern over van voornamelijk alcoholverslaafden die niet makkelijk veranderen.⁶⁸ Voordat deze vrouwen op economisch gebied geholpen kunnen worden, is er nog een belangrijke tussenstap nodig volgens Woman of Worth.

Voordat een vrouw een lening gegeven kan worden, of dat een *skill-training* krijgt, zal zij eerst bewust gemaakt moeten worden van de noodzaak tot verandering in haar leven. Die verandering houdt in dat ze het besef krijgt van haar taak die ze heeft uit te voeren binnen het gezin, en de verantwoordelijkheid die ze moet nemen. Alcoholmisbruik zorgt er normaal voor dat ze geen vertrouwen hebben in het eigen kunnen, de eigen waarde, maar WoW wil hen helpen in het vinden van een eigen talent, wat uiteindelijk iedereen heeft.⁶⁹ Dit wordt door Florence “spirituele empowerment” genoemd. Dergelijke empowerment heeft niets meer met genderongelijkheid te maken, maar veel meer met besef van eigenwaarde en verantwoordelijkheid, en dit in de praktijk kunnen uitdragen. Onderdeel hiervan is ook dat vrouwen leren over God, dat hij er voor hen is, hen ziet, maar dat daar tegenover staat dat ze zich moeten inzetten om goed te leven. Tabitha zegt hierover:

“And I want to see those women grow like I am. In church, they find good life there, if you don’t go to church, you don’t even find the bad things you are doing, when you go to church you fear even God himself, he’s seeing what you are doing, so you fear, you have that fear, you don’t want to do bad things, because maybe when I do this, the life gets even bad.”⁷⁰

Florence wil zowel de spirituele empowerment als het onderwijs over het opzetten van een bedrijfje in de praktijk brengen door een centrum op te zetten voor rehabilitatie en vaardigheden-training. In dit centrum zal tegelijkertijd aan spirituele, sociale en economische empowerment van de vrouwen gewerkt kunnen worden. Dit zal min of meer inhouden dat de vrouwen aangespoord worden om hard te gaan werken, verantwoordelijk met een baan om te gaan, maar tegelijkertijd hen op weg te helpen een baan te vinden of een bedrijfje op te zetten door middel van skill-training.

Florence vindt het hierbij heel belangrijk om de vrouwen eerst individueel te counselen.⁷¹ Ze wil de vrouwen individueel leren kennen, zodat ze weet waar haar probleem door veroorzaakt is. Florence denkt dat de bitterness die ze in veel vrouwen ziet te herleiden is tot een bepaald moment in hun leven. Vaak is dat traumatische ervaring in hun jeugd, bijvoorbeeld een moeder die niet van haar hield, de geboorte van een kind en geen geld hebben om hiervoor te zorgen, een verkrachting, werken als prostituee of een gewelddadige echtgenoot. Die bitterness kan weer een veroorzaker zijn van alcoholverslaving en idleness. Tegelijkertijd wordt in deze individuele gesprekken gekeken naar de talenten van de vrouw, zodat ze iets kunnen vinden om te doen wat bij haar past. Door skill-training te combineren met structurele rehabilitatie en het individueel

60 16 februari 2013 Jerusalem

61 Tabitha 24 februari 2013 Uthiru

62 Virginia 19 februari 2013 Kangemi

63 Virginia 19 februari 2013 Kangemi

64 19 februari 2013 Kangemi

65 Florence, 30 januari 2013 Kibagare

66 Ondanks dat vrouwen weliswaar idle zijn, zeggen ze vaak wel dat ze een baan willen. Het is meer dat het blijkt dat wat ze zeggen, niet overeenkomt met wat ze doen.

67 Julia 16 februari 2013 Jerusalem

68 Florence 26 maart 2013 Kibagare

69 Julia 16 februari 2013 Jerusalem

70 24 februari 2013, Uthiru

71 Florence 26 maart 2013 Kibagare

counselen van de vrouwen, zou uiteindelijk een duurzame verandering in de levensstijl van vrouwen bewerkstelligd kunnen worden en de vicieuze cirkel van idleness en armoede worden doorbroken.

Woman of Worth lijkt goed nagedacht te hebben over de armoededynamiek die specifiek is voor de sloppenwijk Kibagare. Armoede is niet zozeer aan iemand te wijten volgens Woman of Worth, het is een feit, waarbinnen zelf verantwoordelijkheid genomen moet worden. In ieder geval moet de situatie niet verergerd worden door idleness, alcoholisme, prostitutie en het verwaarlozen van kinderen. Het feit dat ze wijzen op een complexe vicieuze cirkel maakt dat hun idee over armoedeproblematiek getuigt van een geïnformeerde kijk op het leven de slum. Door schade en schande hebben ze meer inzicht gekregen in het oplossen van problemen van de vrouwen. Hoewel veel vrouwen die ze benaderd hebben nog steeds vastzitten in de negatieve spiraal, is het hen tegelijkertijd ook gelukt om enkele vrouwen wel een baan aan te bieden en kinderen van de zeer arme ouders op een school onder te brengen om hen preventief tegen de vicieuze cirkel te beschermen. Ze hebben geluisterd en geobserveerd hoe het leven van armen eraan toe gaat, wat ze zelf aangeven als reden voor het arm zijn, en spelen vervolgens in op de vicieuze cirkel die hen zichtbaar werd. Door oog te hebben voor de lokale armoededynamiek en hier vervolgens op in te willen spelen, voldoen ze aan de wens van antropologen dat aan armen zelf een stem wordt gegeven. Echter, hoe succesvol de bedachte plannen zijn wat betreft het rehabilitatie en skilltraining centrum zal nog in de praktijk moeten blijken.

Tegelijkertijd dient wel opgemerkt te worden dat WoW sterk redeneert vanuit een discours dat idleness, alcohol en prostitutie veroorzaakt. Dromen worden op vrouwen geprojecteerd en het geloof in God wordt als het ware als oplossing aan hen opgedrongen. In de definiëring en oplossing van armoede volgens WoW, is dus hoe dan ook iets van een top-down perspectief aanwezig. Men werkt vanuit opvatting over wat volgens henzelf het beste is voor de vrouwen. Dat hun definiëring en oplossing hierom meteen ook slechter zouden zijn is niet te zeggen. Wellicht kunnen mensen die net iets meer afstand hebben van de situatie hier ook juist meer inzicht in hebben.

5 Conclusie en Discussie

Met ons onderzoek hebben we geprobeerd een antwoord te geven op de vraag hoe er op lokaal niveau inhoud wordt gegeven aan armoede door inwoners van de sloppenwijk Kibagare te Nairobi en door de CBO Woman of Worth die daar werkzaam is, en welke gevolgen dit heeft voor de aanpak van armoedebestrijding. Deze vraag is voortgekomen uit de literatuur over het belang van antropologisch onderzoek naar armoede. In de literatuur werd namelijk duidelijk dat er vaak een armoededefinitie wordt gehanteerd door wetenschappers en organisaties zonder rekening te houden met de lokale bevolking, een zogenaamde top-down benadering (Bado 2012; Lakwo 2008; Chambers 1995). Het integreren van de subjectieve kijk van lokalen (Lakwo 2008) in de definiëringen van armoede zal bijdragen aan theorievorming over armoede (Wratten 1995). Door deze kijk kunnen volgens Kabira en Nzioki (1993) lokale behoeften daadwerkelijk aangepakt worden.

Met behulp van interviews en participerende observatie hebben wij lokale uitleg van armoede in een sloppenwijk in Nairobi kunnen achterhalen en door middel van thick description het lokale armoede discours in armoede zichtbaar gemaakt. We bestudeerden twee verschillende discourses met betrekking tot armoede in deze sloppenwijk: die van de bewoners, en van de organisatie Woman of Worth die werkzaam is in de sloppenwijk. De discourses komen deels overeen, maar bevatten ook hun eigen elementen en accenten. Allereerst zullen we beide discourses kort weergeven om deze vervolgens te vergelijken. Deze discourses en vergelijking ervan koppelen we ten slotte aan literatuur over armoedeperspectieven. Hierbinnen geven we speciale aandacht aan idleness omdat dit in de onderzochte discourses als centraal element naar voren kwam.

In de praktijk ondervonden we dat bewoners aangeven dat wat ze als problematisch aan hun situatie ervaren, het gegeven van werkeloosheid is. Armoede werd dus vooral verweten aan het niet hebben van een baan. Idleness was echter een gevolg en nieuwe oorzaak van die werkeloos-

heid. In het armoedediscours van de bevolking lag de nadruk op idleness. Dit discours brengt verschillende factoren met elkaar in relatie, namelijk idleness, werkeloosheid, luiheid, verslavingen aan alcohol en drugs en onder jongeren groepsdruk. Idleness kent een ambiguïteit onder de bewoners, zo werd het gezien als slecht maar was het ook een verleiding. De organisatie WoW ziet idleness ook enerzijds als gevolg en anderzijds als oorzaak van werkeloosheid. Dit hangt met elkaar samen door factoren als alcoholmisbruik, prostitutie, hopeloosheid die voortkomt uit bitterness en onverantwoordelijk gedrag van volwassenen onderling en naar de kinderen toe. Idleness staat niet zozeer centraal in de uitleg van armoede in Kibagare door WoW, maar is onderdeel van de levensstijl in Kibagare die zij veroordelen op basis van hun morele overtuigingen.

Beide discoursen spreken van een relatie tussen armoede en idleness en hoe dit elkaar in stand houdt. Meerdere factoren beïnvloeden elkaar wederzijds, en helpen een vicieuze cirkel in stand te houden. De gevolgen van armoede werden hierin tegelijkertijd als oorzaken van armoede aangeduid. Armoede werd dus niet toegeschreven aan één oorzaak maar is complex. Specifieke factoren binnen de vicieuze cirkel die tussen de discoursen overeenkomen zijn idleness, werkeloosheid en alcoholverslavingen. Idleness als begrip krijgt op zich dezelfde betekenis mee. Maar binnen het armoedediscours levert idleness een andere bijdrage aan de uitleg van armoedeproblematiek. Zo koppelen de bewoners zelf de verschillende factoren aan idleness, terwijl de organisatie idleness als één van de onderdelen van een armoedige levensstijl weergeeft. Waar WoW prostitutie ook als factor aanwees, werd hier door bewoners zelf niet veel over gepraat. WoW gaf aan dat prostitutie en alcoholverslaving elkaar in stand houden, daarmee is het dus zeker een belangrijk onderdeel van de vicieuze cirkel zoals zij het weergeven. Dat bewoners dit niet benoemden zou kunnen komen vanwege een taboe, maar ook doordat ze prostitutie misschien minder afkeuren op morele basis.

Wat oplossingen betreft als antwoord op de onderlinge samenhang tussen idleness en armoede zijn er sterke verschillen op te merken tussen de uitleg van bewoners en de organisatie. Het discours van bewoners van Kibagare heeft als uitgangspunt dat de regering tot nog toe gefaald heeft te investeren in sloppenwijken. Jongeren hebben daarentegen nog wel hoop op een betere toekomst met de nieuwgekozen president. Echter, op basis van ervaringen uit het verleden is het voor de inwoners een gegeven dat politici beloften niet waar hebben gemaakt. Als gevolg hiervan richtten zij zich waarschijnlijk vooral op wat hen kan helpen binnen deze situatie, dus los van politici. Omdat het merendeel van de bewoners het idee heeft dat ze zichzelf moeten helpen uit armoede, zou een baan een manier zijn om aan idleness te ontkomen. Werk houdt hen namelijk bezig, en omdat er tegelijkertijd een inkomen mee gegenereerd wordt, zal dit ook stress verlagen en redenen om alcohol te drinken verminderen. Maar om tot een baan te komen, moet men naar onze mening wel eerst over de motivatie beschikken om daadwerkelijk te werken. Als men idle is, verkiest men liever snelle manieren om aan geld te komen, zogenaamde fast money. Bewoners geven aan dat de banen die beschikbaar zijn, vaak te zwaar zijn en niet in verhouding staan tot het geld wat ze ervoor krijgen. Daarom doen ze nog liever niets. Jongeren ervaren ook groepsdruk die idleness verleidelijk maakt, en hen daarmee afhoudt van een baan. Organisaties zouden zich volgens hen moeten richten op het motiveren van de jongeren, alvorens een baan aan te bieden. In het verleden is het voorgekomen dat jongeren banen kregen aangeboden, maar het aanbod vervolgens afsloegen omdat het te weinig opleverde. Als jongeren gemotiveerd zijn om te werken en een baan hebben, zou idleness zijn verholpen. Volwassen gingen echter niet in op de motivatie die nodig is voordat men aan het werk kan gaan. Onder bewoners is er op dit punt dus onderscheid te maken tussen jongeren en ouderen binnen het discours, waar jongeren meer nadruk leggen op een extra factor die idleness in stand houdt en daarmee een baan in de weg staat.

In de ideeën over armoedebestrijding van WoW is zichtbaar dat zij meer willen investeren in stabiele lange termijn oplossingen. Medewerkers merken op dat de levensstijl die zij veroordelen op morele basis, tegelijkertijd ook armoede in stand zou houden. Hun aanpak dient dus een

tweeledig doel, zowel het bestrijden van armoede als het bestrijden van deze levensstijl. WoW-medewerkers hebben ervaren dat het, om tegemoet te komen aan dat doel, niet altijd effectief is gebleken om vrouwen een baan aan te bieden. Dit heeft te maken met de manier van leven van de vrouwen. Ze bevinden zich in een vicieuze cirkel van idleness, alcoholverslavingen, prostitutie, bitterness, gewelddadige relaties en onverantwoordelijkheid binnen gezinnen. Hun idleness en bitterness als gevolg van hun levenservaringen, maakt het lastig voor WoW om met vrouwen te werken, en ze bovendien gemotiveerd en optimistisch te houden om echt in een bedrijf te gaan investeren. Alcoholverslavingen zijn niet van de ene op de andere dag over en moeten bekostigd worden. Geleend of verdiend geld gaat zo weer op aan alcohol, waardoor vrouwen zich opnieuw tot prostitutie keren om snel en makkelijk geld te verdienen. Het feit dat deze factoren op elkaar inwerken in een vicieuze cirkel maakt dat de vicieuze cirkel niet slechts te doorbreken is met een baan. Hierom is het noodzakelijk dat vrouwen alvorens ze een baan krijgen aangeboden hun 'slechte' levensstijl afdleren. De sleutel tot verandering is het hebben van eigenwaarde en een verantwoordelijkheidsgevoel. Als vrouwen verantwoordelijkheid gaan nemen binnen hun gezin en zichzelf waarderen, zouden hun slechte levensstijl en armoedeproblematiek verdwijnen. De manier waarop WoW dit denkt te bereiken is door het individueel counsellen van vrouwen over problemen die ze hebben gehad en daarbij in te gaan op hun persoonlijke talenten. Aan de hand hiervan kunnen ze opgeleid worden en leren om verantwoordelijk met geld om te gaan. Daarnaast wordt er aandacht gegeven aan rehabilitatie en motiveringsgesprekken met de vrouwen.

Uit het voorgaande valt te concluderen dat bewoners het hebben van een baan vaak als oplossing zien voor idleness. Dit is niet zozeer in tegenspraak met de visie van WoW maar WoW gaat dieper in op een noodzakelijke veranderingen in het individu zelf. Het hebben van een baan kan pas tot verandering leiden als het individu zichzelf van waarde acht en verantwoordelijkheid weet te nemen in het gezin. De verandering van armoedige levensomstandigheden is van grotere omvang dan het simpelweg verkrijgen van een baan. Zelfs binnen een lokale context kan er dus nog sprake zijn van verschillende armoedediscoursen, die bovendien niet eenduidig hoeven te zijn.

Naast onze bijdrage aan het theoretische standpunt dat de nadruk legt op lokale armoedediscoursen, leveren we tegelijkertijd een bijdrage aan theorievorming over idleness. Waar in de literatuur idleness als meetbaar concept werd gebruikt (Landale, Oropesa en Daniel 1998), willen wij voorstellen om idleness als een lens te zien waardoor armoede kan worden bekeken en uitgelegd. Driskell (2007) associeert idleness met een situatie van werkeloosheid en gebrek aan inkomen. Wij willen naar aanleiding van ons onderzoek benadrukken dat de relatie tussen idleness en werkeloosheid vanuit (in ons geval twee) verschillende perspectieven te benaderen is, waarin de ene benadering de relatie tussen werkeloosheid en idleness als meer eenduidig ziet dan de andere. Idleness bleek voor bewoners van Kibagare een belangrijk concept dat armoede wederzijds beïnvloedt. Het werd ons echter duidelijk dat dit idleness-discours niet volledig overeenkwam met het armoede-discours volgens WoW. Zo werd idleness in beide discoursen gedefinieerd als *sitting there, doing nothing*, maar dit gedrag moet in de context worden uitgelegd en dan blijkt dat het met verschillende factoren verweven is. Wij sluiten ons aan bij de literatuur die aangaf dat idleness een negatieve lading kent (Schroeder 2001). Deze negatieve lading werd ook door de meeste bewoners van Kibagare aan idleness toegekend. Zo werd idleness gelinkt aan de duivel en zou een idle persoon zich gemakkelijk inlaten met slechte handelingen zoals diefstal, alcoholgebruik en seks door slechte gedachten die opspeelden tijdens het idle zijn. Andere gedachten die kenmerkend waren voor een idle persoon waren hopeloosheid, eenzaamheid en nutteloosheid.

Idleness is een begrip dat vaak specifiek gebruikt wordt om armoede van *anderen* te verklaren, een label dus om gedrag van anderen te omschrijven. Krishna, Kristjanson, Radeny en Nindo (2004) geven bijvoorbeeld aan dat stedelijke elite de term gebruiken om de schuld van armoede op armen zelf af te schuiven. Ze zouden arm zijn vanwege hun luiheid en alcoholgebruik, gedrag

dat onderdeel is van idleness. Binnen Kibagare was het eveneens vooral een label wat gebruikt werd om anderen mee te omschrijven. Sommige jongeren die zichzelf wel idle noemden, spraken hier afkeurend over. Ook WoW noemt veel bewoners van Kibagare idle. Ze zien dit als onderdeel van een slechte levensstijl die veranderd zou moeten worden. Ze veroordelen idleness, maar geven ook aan dat ze niet verwachten dat mensen die idle zijn, zonder hulp hun leven zullen verbeteren. Daarom is ook de organisatie in Kibagare gestart.

We hebben hierboven aangegeven hoe op lokaal niveau inhoud wordt gegeven aan armoede door zowel de bevolking in de sloppenwijk Kibagare te Nairobi en door de CBO Woman of Worth. Eveneens werd duidelijk hoe dit zijn weerslag heeft in verschillende oplossingen die worden bedacht om de wisselwerking tussen armoede en idleness te bestrijden. We hebben weergegeven hoe de inwoners van Kibagare en WoW-medewerkers zelf over armoede praten, om tegemoet te komen aan Booth et al. (2006) en Green (2006) die aangeven dat om tot een 'volledige' definitie van armoede te komen, juist de armen zelf aan het woord gelaten moeten worden. Hiertoe hebben we het discours omtrent armoede uitgewerkt: de manieren waarop over armoede gepraat wordt. Chalaby (1996:687) maakt duidelijk dat de betekenis van een concept tot stand komt in de lokale sociale omstandigheden. Deze betekenisgeving die context afhankelijk is, zou volgens Geertz (1994) zichtbaar worden door thick description. Dit hebben wij dan ook geprobeerd weer te geven met ons onderzoek.

Uit de theorie werd duidelijk dat er verschillende perspectieven zijn om armoede uit te leggen. We zijn uitgegaan van twee verschillende perspectieven die Wratten (1995) gaf op armoede. Het idleness-discours onder de bewoners van Kibagare neigt naar het perspectief dat armoede ziet als persoonlijk falen. Men zou arm zijn doordat men idle is en vice versa. Maar dit idleness-discours is niet geheel toe te schrijven aan dit perspectief. Er werd soms namelijk ook gewezen op de staat die niet omziet naar armen en geen banen creëert. Het feit dat er niet vaak werd gewezen op het falen van de staat als uitleg voor armoede heeft er waarschijnlijk mee te maken dat bewoners aannemen dat de staat toch niets voor sloppenwijkbewoners doet of kan doen. De focus ligt in ieder geval niet op politieke besluiten die veraf van de sloppenwijk gemaakt worden, maar veel meer op lokaal niveau, op wat er daadwerkelijk in de eigen context gedaan kan worden om uit armoede te ontsnappen. Dan kom je veel meer uit bij eigen verantwoordelijkheid; het is aan jezelf om op zoek te gaan naar een baan of je aan te melden bij een lokale hulporganisatie die werkprojecten aanbiedt. Het idee dat het iemands eigen verantwoordelijkheid is om de situatie van armoede te verbeteren wordt ook ondersteund door WoW. De schuld voor het arm zijn wordt niet zozeer bij een individu of bij de staat gelegd, maar het is wat hen betreft wel duidelijk dat de verantwoordelijkheid voor het verbeteren van de situatie absoluut bij het individu zelf ligt. Het individu kan de situatie namelijk in stand houden of erger maken door idle te zijn, door het consumeren van alcohol, het betrokken zijn bij prostitutie, door hopeloosheid en door zichzelf en het gezin te verwaarlozen. Ze erkennen echter wel dat het voor de bewoners van Kibagare zeer moeilijk kan zijn om uit de vicieuze cirkel te ontsnappen. Dit is dan ook waar WoW hen bij wil helpen, en dat maakt het niet geheel de verantwoordelijkheid van het individu zelf om de situatie te veranderen.

Hoewel het niet onze opzet is om op zoek te gaan naar wiens versie van de realiteit de juiste is, maar we juist verschillende discoursen ontwaren en beschrijven, kunnen we ons voorstellen dat bewoners enerzijds meer inzicht hebben in hun eigen situatie, en zelf zullen weten waar behoefte aan is. Immers, Booth, Leach en Tierney (2006) stellen dat armen zelf kunnen bijdragen over een beter beeld van wat armoede is, wat zij als oorzaken zien, en wie armen zijn. Anderzijds kunnen we ons juist ook voorstellen dat bewoners niet altijd in staat zijn om van een afstand hun eigen situatie beschouwen. Dit blijkt uit het feit dat bewoners zelf niet aangaven dat eerdere pogingen om mensen geld te lenen om een bedrijfje op te zetten mislukt zijn vanwege de vicieuze cirkel waar ze in vast bleven zitten, en dat ook niet werd aangegeven dat hun alcoholmisbruik eerst zal

moeten stoppen omdat dit hun situatie juist in stand houdt. Het gevaar bestaat tegelijkertijd dat een organisatie gemakkelijk gaat oordelen over hoe sloppenwijk bewoners leven, haar projecties op bewoners loslaat, en vervolgens verwacht dat mensen zelf toch ook wel uit deze leefomstandigheden willen ontsnappen. Deze projectie blijkt uit het feit dat werd aangenomen dat de mensen 'dromen' van een beter leven en de wens hebben om een bepaalde droom na te jagen. In het werken met bewoners in de sloppenwijk Kibagare is het belangrijk voor elke organisatie die hier werkzaam is om te beseffen dat dit verschil in opvattingen over oplossingen er is, en dat men wellicht niet op dezelfde manier naar het zelfde doel wil toewerken.

In onze thesis is een sterke samenhang zichtbaar geworden tussen werkeloosheid en idleness, welke samen grotendeels worden gezien als bepalend voor de stedelijke armoede in Kibagare. De kenmerken die naar voren kwamen uit de literatuur over stedelijke armoede, zagen we dan ook terug in onze onderzoeklocatie Kibagare. Volgens Amis (1995) en Sommers (2010) is er in veel Afrikaanse steden een tekort aan banen in de formele sector. Dit is eveneens het geval in Nairobi, als gevolg hiervan zijn veel mensen werkeloos, gaan het criminele circuit in of vinden met moeite een baan in de informele sector. Mensen komen te leven in sloppenwijken omdat dit de enige woningen zijn die ze kunnen betalen. Stedelijke armoede tegengaan is volgens ons echter meer dan het enkel aanbieden van een baan. Er moet worden gekeken wat voor soort baan er wordt aangeboden – wordt het niet te zwaar bevonden in relatie tot de beloning, in welke omstandigheden verkeert de persoon: is de persoon idle, alcoholist, drugs-gebruiker, prostituee, bitter, of lui, en wat is zijn of haar eigen idee over verantwoordelijkheid, heeft deze persoon 'gevoel van eigenwaarde', met alle risico's die aan deze kenmerken verbonden zijn om in herhaling van het eerdere gedrag te vervallen – voordat het hebben van een baan ook echt effectief middel kan zijn om armoede op te lossen.

Dankzij dit antropologische onderzoek was het mogelijk om armoede als complex fenomeen neer te zetten. De onderlinge relaties tussen de verschillende factoren in het idleness-discours onder de bewoners en het discours onder de medewerkers van WoW waren niet zichtbaar geworden als er een vooropgelegde definitie van armoede was gehanteerd. Wij onderzochten de sociale context waarin het woord idleness gebruikt werd en welke betekenis idleness binnen deze sociale context had. Door idleness te benaderen als iets wat niet meetbaar is, maar juist na te gaan wat idleness in de lokale context betekende, wordt werkelijk de ervaring van de realiteit van armen in kaart gebracht, en eveneens hoe een organisatie die hier werkzaam is deze realiteit ervaart.

Met ons onderzoek hebben bij bijgedragen aan debatten over lokale interpretatie van armoede. Wij hebben het standpunt ingenomen dat armoedebestudering zich zou moeten focussen op armen zelf, omdat zij kunnen bijdragen aan een beter beeld van armoede. Ieder die iets over armoede wil beweren, moet zich bewust zijn van het bestaan van verschillende discoursen. Dit onderbouwen we met deze thesis door aan te geven dat binnen een sloppenwijk een discours bestaat dat armoede op een bepaalde manier uitlegt, specifiek voor armoede aldaar. Eveneens is er een discours van een organisatie, die deels maar niet volledig hiermee in overeenstemming is, zeker wat betreft ideeën over bestrijding van armoede. Zelfs in een bepaalde context kunnen er dus verschillende discoursen zijn over armoede, zoals wij aangaven dat bewoners en een organisatie er beide hun eigen visie en oplossingen op na houden. Met dit verschil tussen discoursen dient rekening gehouden te worden wanneer men bij wil dragen aan een theoretische bijdrage over armoede vanuit de lokale context en wanneer men armoedeproblematiek wil aanpakken.

Bibliografie

Ahmed, Roohi en Qazi Masood Ahmed

2012 Petty Corruption in the Police Department. A Case Study of Slum Areas of Karachi. *Developing Country Studies* 2(6):78-86.

Amis, Philip

1995 Making sense of urban poverty. *Environment and Urbanization* 7(1):145-158.

Bado, Niamboue

2012 Community-driven Development: A Viable Approach to Poverty Reduction in Rural Burkina Faso. *African Development Review* 24(1):34-40.

Booth, David, Melissa Leach en Alison Tierney

2006 Experiencing Poverty in Africa: Perspectives from Anthropology. Q-Squared Working Paper No. 25. Centre For International Studies. University Of Toronto.

Chalaby, Jean K.

1996 Beyond the Prison-House of Language: Discourse as a Sociological Concept. *The British Journal of Sociology* 47(4): 684-698.

Chambers, Robert

1995 Poverty and livelihoods: whose reality counts? *Environment and Urbanization* 7(1): 173-204

Chetwynd, Eric, Frances Chetwynd en Bertram Spector

2003 Corruption and Poverty: A Review of Recent Literature. Management Systems International.

Davis, Mike

2004 Planet of Slums. *New Left Review* 26: 5-34.

Driskell, David

2007 Integrating Migrant Youth in the City: Lessons from New York and Nairobi. Cosmopolitan Urbanism: Urban Policies for the Social and Spatial Integration of International Migrants. Expert group meeting on September, 27-28 Palazzo Tron, Venezia, Italy.

Geertz, Clifford

1994 Readings in the philosophy of social science. Chapter 14 Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture. Massachusetts Institue of Technology.

Green, Maia

2006 Representing Poverty and Attacking Representations: Perspectives on Poverty from Social Anthropology. Q- Squared Working Paper No. 27. Centre For International Studies. University Of Toronto.

Gulis, Gabriel, Joshua Anam Amos Mulumba, Olivia Juma en Beatrice Kakosova

2004 Health Status of people of slums in Nairobi, Kenya. *Environmental Research* 96:219-227.

Gupta, Sanjeev, Hamid Davoodi en Rosa Alonso-Terme

2002 Does corruption affect income inequality and poverty? *Economics of Governance* 3: 23-45.

Hall, Stuart (ed.)

1997 The Work of Representation. In: Representation: Cultural Representations and Signifying practices. London: SAGE Publications. (PDF via <http://www4.ncsu.edu/~mseth2/com417s12/readings/HallRepresentation.PDF>)

Hsee, Christopher K., Adelle X. Yang en Liangyan Wang

2010 Idleness Aversion and the Need for Justifiable Busyness. *Psychological Science* 21(7): 926-930.

Kabira, Wanjiku M. en Elizabeth Akinyi Nzioki.

1993 Celebrating Women's Resistance. Nairobi: African Women's perspective.

Kasuka, Bridgette edt.

2011 Prominent African Leaders Since Independence. CreateSpace Independent Publishing Platform.

Krishna, Anirudh, Patti Kristjanson, Maren Radeny en Wilson Nindo

2004 Escaping poverty and becoming poor in Kenya. *Journal of Human Development* 5(2).

Lakwo, Alfred

2008 Poverty Eradication Dilemma: Understanding Poverty Dynamics in Nebbi District, Uganda. *Africa Development* 33(2):117-140.

Landale, Nancy S., Oropesa, S. en Llanes Daniel

1998 Schooling, Work, and Idleness among Mexican and Non-Latino White Adolescents. *Social Science Research* 27: 457-480

Martine, George, Gordon McGranaham, Mark

Montgomery en Rogelio Fernandez-Castilla (Eds.)

2008 The New Global Frontier: Urbanization, Poverty and Environment in the 21st Century. Earthscan London.

Mugisha, Frederick, Jacqueline Arinaitwe-Mugisha en Bilhah O.N. Hagembe

2003 Alcohol, substance and drug use among urban slum adolescents in Nairobi, Kenya. *Cities* 20(4): 231-240.

Ooi, Ling Giok en Kai Hong Phua

2007 Urbanization and Slum Formation. *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine* 84 (1): 27-34.

Saith, Ashwani

2005 Poverty-Lines versus the poor: Method versus meaning. Institute of Social Studies. Working Paper Series No. 420.

Schroeder, Doris

2001 Wickedness, idleness and basic income. *Res Publica* 7:1-12. Kluwer Academic Publishers.

Sommers, Marc

2010 Urban youth in Africa *Environment and Urbanization* 22: 317-332.

Turkstra, Jan en Martin Raitelhuber

2004 Urban Slum Monitoring. UN HABITAT.

Wesolowski, Amy P. en Nathan Eagle

2010 Parameterizing the Dynamics of Slums. Association for the Advancement of Artificial Intelligence.

Wratten, Ellen

1995 Conceptualizing urban poverty. *Environment and Urbanization* 7(1): 11- 38.

Zwanenberg, R. van

1972 History and Theory of Urban Poverty in Nairobi: The Problem of Slum Development. University of Nairobi, Institute for Development Studies.

Websites:

Panos London Illuminating Voices

2012 Panos London Illuminating Voices: Promoting dialogue, debate and change. <http://panos.org.uk/oral-testimonies/living-with-poverty-kenya> (Geraadpleegd op 3-1-2013).

Daily Nation; Editorials

24-05-2013 Economy still in the red. <http://www.nation.co.ke/oped/Editorial/Economy-still-in-the-red-/440804/1861998/-/10q9sm2z/-/index.html> (Geraadpleegd op 3-1-2013).

Generation Kenya; Forster, Dayo

23-02-2013 A tale of two urban villages. <http://generationkenya.co.ke/a-tale-of-two-urban-villages/> (Geraadpleegd op 3-1-2013).

Sunday Nation; Mureithi, Carlos

28-4-2013 Touching lives and changing attitudes, one inmate at a time. <http://www.nation.co.ke/Features/lifestyle/Touching-inmates-lives/-/1214/1759474/-/eaon5hz/-/index.html> (Geraadpleegd op 12-05-2013).

Some, Kipchumba

10-09-2012 Why mushrooming slums pose the biggest threat to national security. <http://www.nation.co.ke/News/Why-mushrooming-slums-pose-biggest-threat/-/1056/1502130/-/ls7b2fz/-/index.html> (Geraadpleegd op 12-05-2013).

Standard Media; Kibet, Lonah

21-12-2012 Aspirant raises alarm over abortion in slums. <http://www.standardmedia.co.ke/>

?articleID=2000073354&story_title=Aspirant-raises-alarm-over-abortion-in-slums. (Geraadpleegd op 12-05-2013).

G., Milly

22-11-2008 A Story of Idle Men http://www.standardmedia.co.ke/?articleID=1143999834&story_title=A-nation-of-idle-men, (Geraadpleegd op 12-05-2013).

Umande Trust

2012 Kibagare Haki Zetu Biocentre. <http://www.umande.org/umande-projects/list-of-bio-centers/item/24-kibagare-haki-zetu-bio-centre> (Geraadpleegd op 3-1-2013).

UNDP

2005 UN Millennium Project—Investing in Development: A Practical Plan to Achieve the Millennium Development Goals. London: Earthscan. <http://www.terremadri.it/materiali/documenti/InvestingDevelopmentSachs.pdf> (geraadpleegd op 5 juni 2013)

UN HABITAT

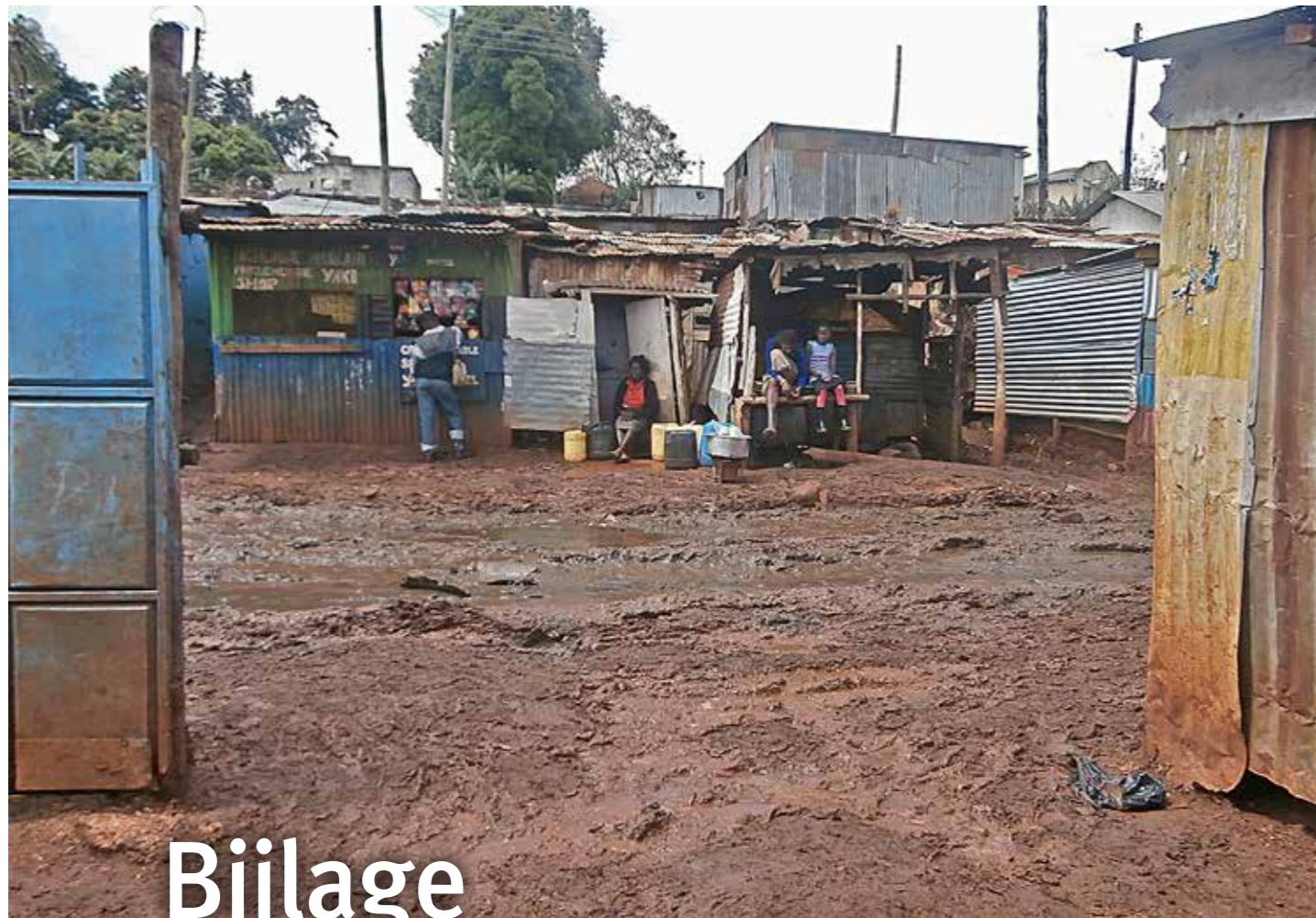
2010 The State of African Cities 2010: Governance, Inequality and Urban Land Markets. www.unhabitat.org (Geraadpleegd op 4 januari 2013).

2006a State of the world's cities 2006/7. The Millennium Development Goals and urban sustainability: 30 years of shaping the habitat agenda. London: Earthscan. via www.unhabitat.org/pmss/getElectronicVersion.aspx?nr=2101&alt=1 (geraadpleegd op 5 juni 2013)

2006 b Nairobi Urban Sector Profile. www.unhabitat.org (geraadpleegd op 12 juni 2013)

Woman of Worth

2012 Woman of Worth. <http://www.wow-kenya.org/> (Geraadpleegd op 4 januari 2013).

Bijlage

Summary

48

This research originates from the call for anthropological research about poverty. Often, poverty has been approached from a top-down approach, not only by development institutions but also by researchers. But in our opinion, it is the local people who should be given a voice when it comes to poverty. Incorporating the ideas of local communities in the definition of poverty will contribute to a more comprehensive theory and lead to better understanding about poverty on the whole. Moreover, a so-called bottom-up approach would be more effective in eradicating poverty. One should look for the local discourses about poverty, in order to grasp the ways poverty is interpreted at a local level.

Our research took place in Kibagare, a slum in Nairobi. In this slum, we spoke and spent time with inhabitants and the organisation Woman of Worth to gain a better understanding of their view on poverty. Through the employees of the organization, we were able to meet with several women in the village and came in touch with youths through the snow-ball method. During the ten weeks we have spent in Kibagare early 2013, we discovered two separate discourses with both similarities and differences.

The inhabitants of Kibagare used a discourse about idleness to describe their situation. Idleness was identified as “just sitting there doing nothing”. This idleness discourse is interrelated with several factors that influence one another. This made idleness a more complex phenomenon than a simple concept on itself. Observations and interviews conducted in Kibagare pointed out that lack of jobs, laziness, peer pressure and addiction to alcohol or drugs can cause idleness but they can be a result of idleness as well. The intertwining of different factors in the idleness discourse among inhabitants became also clear in the discourse that was used among employees of WoW. This discourse was not mainly focused on idleness but idleness was one of the factors that played a role in the poverty experience.

WoW as an organization disapproves the style of living in the slum Kibagare. At the same time, its employees feel responsible for facilitating the change they wish to see in the slum. According to them, the slum inhabitants suffer from unemployment. Nevertheless do they have a great share in the maintenance of their situation. Through idleness, alcoholism and prostitution, inhabitants lead themselves into a vicious circle, in which unemployment leads them to being idle - doing nothing, not feeling responsible for anything - drinking alcohol and engaging in prostitution. This turns one's mind bitter and makes people even more hopeless than they were already. The way problems are solved, actually only cause new problems, and hinder people's chances of having a stable income. Children suffer disproportionately from the style of living of their parents, and moreover, are likely to copy the behaviour, leading to the sustainment of this way of living through generations.

Between the two studied discourses, some differences became clear about the solutions to escape from idleness. Inhabitants of Kibagare mentioned their idle state could probably be escaped if only they could have a decent job. Youths from Kibagare point out that lack of motivation to work hinders the solution of getting a job as a means to escape idleness. The idleness that captured their mind makes it likely they do not feel like working. Idlers should be taught to feel motivated to work before they can have a job. Woman of Worth, on the other hand, thought more than a job is needed to end the living style which includes idleness, alcoholism, prostitution and irresponsible behaviour. Simply offering women a job or lending money to start a business has not proven effective. According to them, this is mainly caused by the fact that women are idle and addicted to alcohol. First, rehabilitation and education on responsibility is needed. If not, the money they gain will not be invested in a stable business or income, but squandered on alcohol.

The idleness discourse used among inhabitants in Kibagare focuses on the individual as key figure in eradicating poverty. If an idle person would work hard instead of being idle, he would not live in poverty. At the same time, if this person did not live in poverty, he would not be idle. Both cause and effect influence each other and maintain each other. It is up to the idle individual to escape this. Besides this individual perspective on the eradication of poverty, inhabitants also accuse the government for failing to tackle poverty. They point out that the government neglects slum people and they do not create jobs. By accusing the government, poverty can be seen as a failure of the state. Both perspectives on poverty were mentioned by inhabitants but they mainly focused on the individual as most important actor in changing the situation. The reason behind this could be that inhabitants already lost their faith in the government. The only way out of poverty is by themselves since they are neglected by the state.

Woman of Worth stresses the part that residents of Kibagare themselves play in the maintenance of their situation as well. While high unemployment rates in Nairobi are rather a fact than someone's fault, an individual has its own responsibility in trying hard to get an income anyway. The fact that there are not many jobs easily available, does not mean there are no jobs available *at all*. However, WoW also notices the vicious circle is making it hard for people to really work towards a stable and decent income. That is why they wish to provide services for women to give them that push forward and encourage them before they actually will take their responsibility in taking care of themselves and their children. Time has proven this is not an easy task, and some women can be quite persistent in their style of living indeed. According to WoW, consistent rehabilitation, individual counseling and skill-training will eventually pay off: though this women will realize their worth and take their responsibility in their family, leading to both an income and eradication of the bad living style.

It became clear to us that even in a specific context, more discourses can be used. This must be taken into consideration when one wants to investigate a certain topic in a certain area or when one wants to apply a program in a certain region. The program might fail because of differences in the experienced discourse and the values subscribed to poverty aspects. One might think women empowerment is the solution while locals do not experience the differences between men and women as problematic but their focus is on other problems related to poverty.

49

afbeeldingen:

- omslag voor: Jongeren in Kibagare die langs de weg rond hangen, (19 april 2013, Kibagare).
- naast Inhoud: één van de vrouwen aan wie Woman of Worth een naaimachine heeft geven zodat ze als kleermaakster kon werken (26 februari 2013, Kibagare).
- bij Voorwoord (links): Judith probeert (met enige vorm van wantrouwen) de illegaal gebrouwe sterke drank chang'aa (13 maart 2013, Kibagare).
- bij Voorwoord (rechts): Nikkie in het naaiatelier van mama Kimberley aan het participeren observeren (26 februari 2013, Kibagare).
- bij Inleiding: Inwoners van Kibagare verzamelen op straat nadat is aangekondigd dat een politicus geld uit gaat delen (26 februari 2013, Kibagare)
- bij hoofdstuk 1: verplaatsing van inboedel in Kibagare tijdens het regenseizoen. Politici hebben nooit geïnvesteerd in geasfalteerde wegen in vele sloppenwijken (1 april 2013, Kibagare).
- bij hoofdstuk 2: zicht op Kibagareroad, de hoofdstraat van Kibagare, waar woningen, winkeltjes, pubs, haarsalons, restaurants, hulporganisaties en scholen aan gevestigd zijn (1 april 2013, Kibagare).
- bij hoofdstuk 3: jongemannen langs de kant van Kibagareroad, aan het kauwen op mogoka (3 april 2013, Kibagare).
- bij hoofdstuk 4: het gebouwtje waar de door WoW opgezette crèche en basisschoolklas in gevestigd zijn, op de voorgrond Mama Joyce uit Kibagare die WoW heeft aangenomen om te koken, op de kinderen te letten en schoon te maken voor de school. (11 maart 2013, Kibagare)
- bij hoofdstuk 5: vrouwen aan het wassen bij de wasplaats (1 maart 2013, Kibagare)
- bij Summary: Langs de kant van Kibagareroad op het terrein van het WoW-kantoor (19 april 2013, Kibagare).
- omslag achter: vlnr Nikkie, Shawn, Haro, Judith (1 maart 2013, Kibagare)

grafische vormgeving:

Meindert Spek, info@hareninvorm.nl

